

OPINNÄYTETYÖ

”Ei ole vikoja tai puutteita, on vain uusia taitoja opittavana”

Nuoren yksilöllisyyden tukeminen lastenkodin
omaohjaajatyöskentelyssä

Tuula Kaukola ja Soile Taskinen

Yhteisöpedagogi (AMK)

Järjestö- ja nuorisotyö

(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

(9/2024)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi (AMK)
Järjestö- ja nuorisotyö

Tekijät: Tuula Kaukola ja Soile Taskinen
Opinnäytetyön nimi: ”Ei ole vikoja tai puutteita, on vain uusia taitoja opittavana”
Nuoren yksilöllisyyden tukeminen lastenkodin omaohjaajatyöskentelyssä
Sivumäärä: 66 ja 2 liitesivua
Työn ohjaaja: Katja Munter
Työn tilaaja: Tulilyhty Oy

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli päivittää lastenkodin omaohjaajakansio. Tavoitteena oli tehdä selkeä ja toimiva omaohjaajakansio, joka tarjoaa yhtenäisen ohjeistuksen omaohjaajatyöskentelyyn ja tukee omaohjaajan työtä. Päivitetty omaohjaajakansio auttaa työntekijöitä suunnitelmallisempaan omaohjaajatyöskentelyyn ja antaa välineitä nuoren yksilölliseen tukemiseen. Kansiota voidaan käyttää myös uusien ohjaajien perehdyttämiseen.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään kattavasti lastensuojeluun liittyviä teemoja. Näihin kuuluvat muun muassa lainsäädäntö, lastensuojelun eri muodot, omaohjaajatyöskentely sekä nuoren osallisuus. Tarkastelemme myös tekijöitä, jotka vaikuttavat nuoren yksilöllisyyden tukemiseen.

Opinnäytetyömme on laadullinen. Opinnäytetyön tilaaja oli Pohjois-Savossa sijaitseva lastenkoti. Haastattelimme lastenkodin johtajaa ja hoito- ja kasvatusjohtajaa sekä teimme kyselytutkimuksen lastenkodin työntekijöille ja nuorille. Näiden lisäksi käytimme vertailukehittämistä yhtenä aineistonkeruumenetelmänä ja haastattelimme sen puitteissa Familiar Oy Palmukoti Keravan yksikönjohtajaa. Aineiston analyysimenetelmänä käytimme sisällönanalyysiä. Aineistosta ilmeni, että omaohjaajatyöskentely koetaan tärkeäksi työmuodoksi. Tuloksista nousi esiin työntekijöiden tarve saada työnantajalta lisää tukea omaohjaajuuteen lisäkoulutuksella, resurssien avulla sekä uusilla menetelmillä. Työntekijät kaipaivat myös enemmän valmista materiaalia omaohjaajatyöskentelyn tueksi ja tilaaja toivoi erityisesti nuoren osallisuutta tukevaa materiaalia.

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyi päivitetty omaohjaajakansio. Opas sisältää teoretietoa omaohjaajuudesta, omaohjaajan työtehtävät nuoren tullessa taloon ja arjessa, vinkkejä omaohjaajahetkiin sekä valmista materiaalia omaohjaajatyöskentelyyn. Keräämämme materiaalit pohjautuvat vahvuustyöskentelyyn. Tilaajalta saadun palautteen perusteella saavutimme omaohjaajakansiolle asettamamme tavoitteet erinomaisesti.

Asiasanat: lastensuojelu, nuoret, omaohjaaja, osallisuus, sijaishuolto, yksilöllisyys

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Community Educator, Bachelor's degree in NGO and Youth Work

Author: Tuula Kaukola ja Soile Taskinen
Title: "There are no flaws or shortcomings, only new skills to learn"
Supporting young people's individuality in children's home personal instructor work
Number of Pages: 66 and 2 attachment pages
Supervisor: Katja Munter
Commissioned by: Tulilyhty Oy

The purpose of this thesis was to update the children's home's personal instruction's folder. The goal was to make functional personal instructor folder that provides uniform instructions and supports the work of the personal instructor. The updated folder helps employees to work more systematically and provides tools for individual support for the young. The folder can also be used to familiarize new instructors.

The theoretical section of the thesis explores themes related to child protection. These include legislation, various forms of child welfare, personal instructor work, young people's participation and the factors that influence support for young individuality.

The client of the thesis was a children's home in North Savo. We interviewed the director of the children's home, the director of care and education and conducted a survey of the children's home's employees and young people. In addition to these, we used comparative development as one of the data collection methods and interviewed the head of the unit of Familiar Oy Palmukoti Kerava. The data were analyzed using qualitative content analysis. The material showed that personal instructor work is seen as an important form of work. The results highlighted the need for employees to get more support from the employer for personal instructor with additional training, resources and new methods.

The output of our thesis was an updated folder of personal instruction. The folder contains theoretical information and the tasks of a personal instructor, and prepared material for personal instructor work. Based on feedback from the client, we achieved the goals we set for the personal instructor folder excellently.

Keywords: child welfare, the young, personal instructor, participation, foster care, individuality

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	LASTENSUOJELU JA TYÖN TILAAJA	9
	2.1 Toimintaa ohjaavat lait ja säädökset	10
	2.2 Lastensuojelun eri muodot.....	13
	2.3 Työn tilaaja	22
	2.4 Työn tarve ja tavoite	23
3	NUOREN YKSILÖLLISYYDEN TUKEMINEN	25
	3.1 Nuoruus elämänvaiheena.....	25
	3.2 Yksilön osallisuus	27
	3.3 Omaohjaajuus	30
4	KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT.....	32
	4.1 Benchmarking	32
	4.2 Haastattelu	33
	4.3 Kyselytutkimus	34
	4.4 Analyysimenetelmät	35
5	TULOKSET JA ANALYSOINTI.....	37
	5.1 Omaohjaajatyöskentelyn tukeminen.....	37
	5.2 Nuorten yksilöllisyyden huomioiminen.....	41
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA TUOTOS.....	46
	6.1 Johtopäätökset ja yhteenveto	46
	6.2 Tuotoksen esittely	48

7	LOPUKSI	55
	7.1 Opinnäytetyöprosessi ja arviointi	55
	7.2 Opinnäytetyön hyödynnettävyys	58
	7.3 Työn eettisyys ja luotettavuus.....	58
	7.4 Tilaajan palaute.....	59
	7.5 Yhteisöpedagogin näkökulma.....	60
	LÄHTEET	62

1 JOHDANTO

Lastensuojelun kolme päätehtävää ovat lasten kasvuoloihin vaikuttaminen, huoltajien tukeminen kasvatuksessa ja lasten suojeleminen. Huoltajilla on aina ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista sekä kasvatuksesta. Lastensuojelulaki korostaa yhteiskunnan vastuuta huoltajien tukemisessa tässä tehtävässä sekä tarvittavan tuen tarjoamista ajoissa. Jos perhe tarvitsee apua, ohjataan heidät lastensuojelun piiriin. Vaikka viranomaiset puuttuvat perheen yksityisyyteen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamiseksi, on huoltajilla ensisijainen oikeus ja vastuu päättää lapsen hyvinvoinnista. Viranomaisten tulee pyrkiä tukemaan huoltajia heidän kasvatustehtävässään, kun lastensuojelulain mukaisia palveluja järjestetään perheelle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024a.)

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan viime vuonna joka kuudennesta 13–15-vuotiaasta lapsesta tehtiin lastensuojeluilmoitus. Ilmoituksia tehdään eniten juuri tästä ikäryhmästä ja määrä on huolestuttavasti kasvanut. Pohjois-Savossa lastensuojeluilmoituksia tehtiin 9760 kappaletta vuonna 2023. (Helsingin Sanomat 2024.)

Opinnäytetyön tilaaja on Pohjois-Savossa Rautavaaralla toimiva yksityinen lastenkoti Tulilyhty Oy, joka tarjoaa sijaishuoltoa huostaanotetuille, kiireellisesti sijoitetuille ja avohuollon tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Soile suoritti ammatillisen harjoittelun Tulilyhdyn Lakota yksikössä keväällä 2024. Harjoittelun aikana nousi esiin tarve päivittää omaohjaajakansio vastaamaan paremmin tilaajan tarpeita ja tukemaan työntekijöitä omaohjaajuudessa. Nykyinen kansio ei tue omaohjaajia nuoren yksilöllisyyden huomioimisessa eikä sisällä kattavasti valmista materiaalia omaohjaajatyöskentelyyn. Valitsimme tämän aiheen, koska meillä molemmilla on kokemusta vahvuustyöskentelyn ja positiivisen pedagogiikan vaikuttavuudesta. Halusimme nostaa esiin tätä näkökulmaa päivitetystä omaohjaajakansiossa. Meille oli itsestään selvää, että teemme opinnäytetyön parityönä, koska olemme opintojen alusta lähtien tehneet paljon yhteistyötä ja se on ollut sujuvaa. Vietimme kesän 2024 kirjoittamalla opinnäytetyötä määrätietoisesti yhdessä jokaisena arkipäivänä. Jokainen pilkku ja piste on siis yhdessä viilattu.

Lastensuojelun sijaishuoltoyksiköissä nuorelle nimetään omaohjaaja, joka toimii avainhenkilönä sijaishuoltoyksikköön sijoitetun ja hänelle nimetyn nuoren hoidossa sekä kasvatuksessa. Tavoitteena on suunnitelmallisella ja tavoitteellisella työskentelyllä tasapainottaa nuoren arkea, edistää hänen asioitaan sekä saavuttaa hoidon ja kasvatuksen asettamat tavoitteet. (Hirvonen

2023, 65, 69.) Yksikön nykyinen omaohjaajakansio ei ole aktiivisessa käytössä, ja työntekijöillä menee aikaa etsiä materiaaleja omaohjaajatyöskentelyyn. Päivitetyn kansion myötä omaohjaajatyöskentelyyn liittyvät materiaalit, lomakkeet ja työtehtävät löytyvät samasta kansioista. Tämä helpottaa työntekijöitä ja heille jää enemmän aikaa nuorten kanssa olemiseen. Uusi kansio auttaa työntekijöitä suunnitelmallisempaan omaohjaajatyöskentelyyn ja antaa välineitä nuoren yksilölliseen tukemiseen.

Opinnäytetyömme tavoitteena on luoda hyvä omaohjaajaopas, joka tarjoaa selkeän ja yhtenäisen ohjeistuksen omaohjaajatyöskentelyyn. Kiinnitämme huomiota omaohjaajakansion kielen selkeyteen, visuaaliseen ilmeeseen, johdonmukaisuuteen ja ymmärrettävyyteen. Päivitetty omaohjaajakansio toimii myös perehdytysmateriaalina uusille työntekijöille sisältäen tietoa omaohjaajuudesta, omaohjaajan työtehtävät ja materiaalia nuoren yksilöllisyyden huomioimiseen. Kansioon keräämämme materiaalit pohjautuvat vahvuustyöskentelyyn. Vahvuustyöskentelyn tavoitteena on osallisuuden lisääminen ja yhteiskuntaan kiinnittyminen nuoren itsetuntoa vahvistamalla. Tällä on vaikutusta myös toimijuuteen, joka on yksi tekijä osallisuuden kokemuksessa. ”Ei ole vikoja tai puutteita, on vain uusia taitoja opittavana”-ajattelu edustaa positiiivista ja rakentavaa lähestymistapaa, jossa nuorten haasteet nähdään mahdollisuutena kehittyä ja oppia.

Toteutimme opinnäytetyön kvalitatiivisin eli laadullisin menetelmin. Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin silloin, kun halutaan tuoda esille tutkittavien havaintoja ja näkemyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2014, 27). Kehittämistyömme aineistonkeruumenetelminä olivat haastattelu, benchmarking ja kyselytutkimukset. Haastattelimme lastenkodin johtajaa sekä hoito- ja kasvatustjohtajaa ja teimme kyselytutkimuksen yksikön työntekijöille ja nuorille. Benchmarkinghaastattelimme Familiar Oy:n yksikön johtajaa, koska hän toimii omaohjaaja-kouluttajana. Näin saimme tietoa, miten toisessa sijaishuoltoyksikössä toimitaan ja pystyimme soveltamaan hyväksi havaittuja tapoja kehittämistyössämme. Tutkimuksissa saavutetut tulokset analysoitiin sisällönanalyysin avulla, mikä on keskeinen laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä. Tulokset tulkittiin suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja teoreettiseen viitekehykseen.

Opinnäytetyömme toisessa pääluvussa kerromme tarkemmin lastensuojelun eri muodoista ja toimintaa ohjaavista laeista ja säädöksistä. Nämä asettavat viitekehyksen lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaamiseksi Suomessa. Kolmannessa pääluvussa tarkastelemme lähemmin aiheita, jotka tulee ottaa huomioon nuoren yksilöllisyyden tukemisessa omaohjaajatyöskentelyssä. Käsiteltävät aiheet ovat nuoruus elämänvaiheena, yksilön osallisuus ja omaohjaajuus.

Tietoperustan lähteenä käytimme virallisia lähteitä, kuten esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysministeriö ja asiantuntijoiden kirjoittamaa kirjallisuutta. Opinnäytetyön lopussa esittelemme kehittämistyön tuotoksen, joka on päivitetty omaohjaajakansio.

2 LASTENSUOJELU JA TYÖN TILAAJA

Lastensuojelulla on kolme päätehtävää: vaikuttaa lasten yleisiin kasvuoloihin, tukea vanhempia kasvatustehtävässä ja suojella lapsia. Vanhemmilla ja huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, kasvatuksesta ja huolenpidosta. Lastensuojelulaki korostaa, että yhteiskunnan on tuettava vanhempia tässä tehtävässä ja tarjottava perheelle tarpeellista apua riittävän ajoissa. Lapsi ja perhe ohjataan tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Kun viranomainen puuttuu perheen yksityisyyteen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamiseksi, on aina otettava huomioon vanhempien ensisijainen oikeus ja velvollisuus päättää lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Viranomaisten on pyrittävä tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään myös silloin, kun perheelle järjestetään lastensuojelulain mukaisia palveluja. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024a.)

Korjaavan sosiaalialan työympäristöt, kuten sosiaalityö ja erityisesti lastensuojelu, edustavat sosiaalipedagogisen työn vanhinta ja kenties edelleen tunnetuinta aluetta maailmalla. Vaikka sosiaalipedagoginen työ on laajentunut lasten ja nuorten parissa tehtävästä työstä myös muiden ikäryhmien pariin, on sen painopiste kuitenkin pysynyt korjaavassa työssä. (Nivala & Ryyänen 2024, 325.) Sosiaalipedagogiikka on tieteenala ja käytännön toiminnan muoto, joka yhdistää sosiaalityön ja kasvatustieteen. Sen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa ihmisten hyvinvointia ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä edistää yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalista kasvua ja kehitystä. Usein näihin tavoitteisiin lisätään ihmisten aktivointi elinolojensa kehittämiseen, arjen haasteiden kohtaamiseen ja ratkaisemiseen sekä kannustaminen itsensä jatkuvaan kehittämiseen ja toteuttamiseen. (Hämäläinen & Kurki 2020.)

Lastensuojelun asiakkuuden alkaessa nuorelle tulee nimetä oma lastensuojelun työntekijä, joka valvoo sijoitusta ja nuoren edun toteutumista. Nuoren asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla lain mukainen sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus. (Saastamoinen 2010, 73.)

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto myöntää hakemuksesta oikeuden harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia laillistettuna ammattihenkilönä henkilölle, joka on suorittanut Suomessa ylemmän korkeakoulututkinnon, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä (Asetus sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015, 7§).

Nuoren asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on kokonaisvastuu nuoren asioiden hoidosta, hän päättää esimerkiksi lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta sekä vastaa lastensuojelutarpeen selvityksestä. Nuoren asioista vastaavan työntekijän velvollisuus on avustaa nuorta muun

muassa puhevallan käytössä ja varmistaa, että nuoren mielipiteet tulevat kuulluksi. Sosiaalityöntekijällä voi olla työparinaan muita lastensuojelun työntekijöitä, esimerkiksi sosiaalihojajia, mutta päävastuu on aina nuoren asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. (Saastamoinen 2010, 74–75.)

2.1 Toimintaa ohjaavat lait ja säädökset

Lastensuojelua ohjaavat lait ovat lastensuojelulaki ja sosiaalihuoltolaki. Nämä asettavat viitekehyksen lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaamiseksi Suomessa. Laissa säädetään myös lastensuojelussa tehtävien suunnitelmien sisällöistä. Lakien lisäksi lastensuojelua ohjaavat lastensuojelun laatusuositus, sijaishuollon laatuksiteerit sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin turvaamisessa lait, säädökset ja ohjeistukset ovat keskeinen työkalu. Ne asettavat selkeät puitteet ja periaatteet lastensuojelutyölle. Lastensuojelun toteuttaminen vaatii onnistuakseen riittäviä resursseja, koulutusta ja yhteiskunnan tukea.

Lastensuojelutoimintaa säätelee lastensuojelulaki. Lastensuojelulaki on merkittävä osa suomalaisen sosiaalihuollon lainsäädäntöä, ja sen keskeinen tehtävä on turvata lasten hyvinvointi ja oikeudet sekä tarjota tukea ja suojelua tilanteissa, joissa lapsen kasvuolosuhteet tai oma käytös vaarantavat hänen kehityksensä tai terveytensä. Laki koskee sekä ennaltaehkäisevää lastensuojelua että korjaavia toimenpiteitä, kuten sijaishuoltoa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lapsen etu on lastensuojelulain keskeisin periaate. Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa lapsen näkemykset, lapsen läheisten ihmissuhteiden jatkuvuus, mahdollisuus turvalliseen ja kehitystä tukevaan kasvuympäristöön sekä lapsen terveys. Laki korostaa myös ennaltaehkäisevän työn merkitystä. Tavoitteena on tukea perheitä ajoissa, jotta varsinaisen lastensuojelun tarvetta voidaan vähentää. Tämä tarkoittaa muun muassa tukipalveluiden tarjoamista perheille, kuten perheneuvoloiden palvelut, taloudellinen tuki, varhaisen tuen ohjelmat ja perhetyö. Tavoitteena on, että lapsi voisi asua omassa kodissaan ja perheensä yhteydessä aina, kun se on mahdollista ja lapsen edun mukaista. Lapsen mielipiteet ja toiveet tulee ottaa huomioon kehitystason mukaisesti kaikissa lastensuojelun toimenpiteissä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sosiaalihuoltolaki säätelee sosiaalipalvelujen järjestämistä, tuottamista ja valvontaa. Sen tavoitteena on edistää yksilöiden ja perheiden hyvinvointia sekä ehkäistä sosiaalisia ongelmia. Laki pyrkii takaamaan kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet saada tarvitsemiaan sosiaalipalveluja. Palvelut tulee järjestää oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti ilman syrjintää sekä suunnitella ja

toteuttaa asiakkaan tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta on kunnioitettava ja palveluja tulee räätälöidä yksilöllisesti. Laki painottaa ennaltaehkäisevän työn merkitystä sosiaalisten ongelmien vähentämisessä. Tavoitteena on puuttua ongelmiin ajoissa ja tarjota tukea ennen kuin tilanteet kärjistyvät. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) valvovat palvelujen toteuttamista ja puuttuvat tarvittaessa epäkohtiin. (Sosiaali- ja terveysministeriön laki 1301/2014.)

Sosiaali- ja terveysministeriön asiakaslain 7§:n mukaan sosiaalihoitoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma jokaiselle, ellei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai suunnitelman laatiminen on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Lastensuojelulaissa säädetään suunnitelmien sisällöstä sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmasta. (Saastamoinen 2010, 81.) Suunnitelmaan kirjataan sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet eli ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan. Siinä määritellään lapsen ja perheen tuen tarve sekä palvelut ja tukitoimet, joilla näihin tarpeisiin vastataan. Lisäksi suunnitelmaan tulee merkitä eri osapuolten näkemykset tuen tarpeesta sekä palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä. Suunnitelmassa on myös kuvattava, miten lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta vanhempiensa ja muiden läheisten kanssa järjestetään, ja miten perheen jälleenyhdistämistavoite huomioidaan lapsen edun mukaisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024d.)

Kun nuori on sijaishuollossa, asiakassuunnitelmaa täydennetään hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tehdään yhdessä sijaishuoltoalan työntekijöiden ja lapsen sekä hänen huoltajiensa kanssa. Suunnitelmaan kirjataan kuinka asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet toteutuvat arkipäivissä ja miten nuoren tarpeisiin vastataan. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa tulee seurata, päivittää ja tarkistaa suhteessa arjen sujumiseen sekä asiakassuunnitelmaan. Sijaishuoltoalan tulee olla aktiivisesti yhteydessä nuoren sosiaalityöntekijään nuoren tilanteesta ja huolehtia hoito- ja kasvatussuunnitelman pohjana olevan asiakassuunnitelman ajantasaisuudesta. (Saastamoinen 2010, 85.)

Lastensuojelun laatusuositus ohjaa lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tekemistä ja järjestämistä. Laatusuositus päivitettiin vuonna 2019 Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen kuntaliiton toimesta ja ne pohjautuvat lainsäädäntöön. Päivitetyssä laatusuosituksessa koroste-

taan ihmissuhdeperustaista, lapsilähtöistä ja lapsen oikeuksista huolehtivaa työskentelyä. Laatusuosituksessa painotetaan myös moniammatillisuutta ja se tukee monialaisen työskentelyn tiimirakenteen kehittämistä. Moniammatillisen tiimin tehtävä on koota lapsen ja vanhempien tarvitsema tuki ehjäksi palvelukokonaisuudeksi. Suojelutehtävän nähdään onnistuvan parhaiten silloin, kun lasten, nuorten ja heidän läheistensä sekä työntekijöiden yhteistyö perustuu luottamukseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 9, 11.) Suosituksia on 32 ja ne jakautuvat sisällöllisiin alueisiin, jotka ovat osallisuus, lastensuojelu osana lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmää, lastensuojelun ammattilaiset ja työyhteisöt, arviointi asiakkuuden aikana, sijaishuollon laatuksiteerit sekä sijaishuollon valvonta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023c).

Vuonna 2019 päivitetyn lastensuojelun laatusuosituksen yhteydessä laadittiin sijaishuollon laatuksiteerit. Laatusuosituksen mukaan kaikkien sijaishuoltoa järjestävien, hankkivien, tuottavien tai valvovien toimijoiden tulee huomioida nämä laatuksiteerit. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023b.) Sijaishuollon laatuksiteerit pohjautuvat osittain YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen sekä lastensuojelutoimintaa koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön, mikä tekee osasta kriteereistä pakollisia. Lisäksi kriteereihin sisältyy tutkimustietoon perustuvia suosituksia, jotka koskevat laadukkaan sijaishuollon järjestämistä ja tuottamista. Laatuksiteerit sisältävät suositukset, jotka koskevat lapsen etua, oikeutta huolenpitoon ja suojeluun, osallisuutta, oikeutta tietoon ja mielipiteen selvittämiseen, oikeutta läheisiin ihmissuhteisiin ja sijoituksen jälkeiseen jälkihuoltoon sekä valvontaa ja oikeusturvaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 48–56.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on kansainvälinen ihmisoikeussopimus, joka määrittelee lasten kansalaisoikeudet sekä poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset oikeudet. Sopimus hyväksyttiin Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa 20. marraskuuta 1989 ja se tuli voimaan 2. syyskuuta 1990. Tämä sopimus on laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus maailmassa ja lähes kaikki maailman valtiot ovat siihen sitoutuneet. YK:n lapsen oikeuksien sopimus koostuu 54 artiklasta, jotka kattavat laajan kirjon lasten oikeuksia. Lapsen oikeudet määritellään neljän keskeisen periaatteen mukaan. Periaatteet ovat lasta ei saa syrjiä, lapsen etu pitää ottaa huomioon, lapsella on oikeus elämään ja kehittymiseen ja lapsen näkemystä pitää kunnioittaa. (Unicef 2024.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa lastensuojeluun viittaa artikla 20.

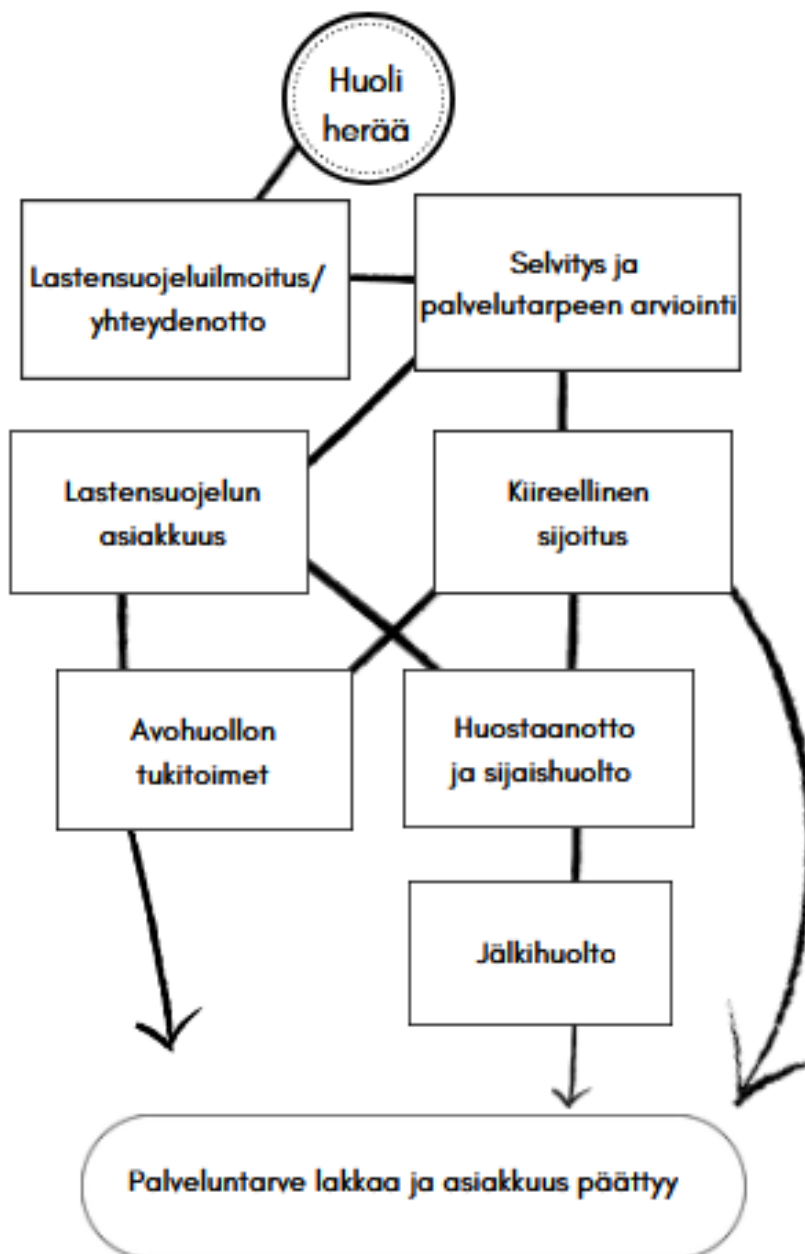
Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada valtiolta erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, artikla 20.)

YK on laatinut myös sijaishuollon ohjeet, jotka hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 2009. Sijaishuollon ohjeet perustuvat kahteen periaatteeseen. Periaatteet ovat tarve ja välttämättömyys sekä sopivuus. Tarpeen ja välttämättömyyden periaate painottaa ennaltaehkäisevää työtä sijaishuollon tarpeen vähentämiseksi esimerkiksi tukemalla huoltajia kasvatustehtävässä ja ehkäisemällä köyhyyttä. Jos sijaishuoltoon päädytään, tulee sen olla välttämätön ratkaisu ja kaikkien toimenpiteiden tulee perustua huolelliseen arviointiin sekä taata lasten ja huoltajien osallistuminen päätöksentekoon. Sopivuus periaatteen mukaan sijaishuollon ratkaisut on tehtävä lapsen edun mukaisesti ja niiden tulee ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Sijaishuollon ohjeet painottavat perhehoitoa ensisijaisena vaihtoehtona erityisesti pienille lapsille ja laitoshoidon tulee olla koulutettujen ammattilaisten toteuttamaa. Jos sijoitettavalla lapsella on sisaruksia, on heidän yhdessä pysymistensä pyrittävä edistämään. Valtiolla on velvollisuus varmistaa, että sijaishuoltoa toteutetaan lapsen oikeudet huomioiden ja päätökset perustuvat huolelliseen arviointiin sekä lapsen tarpeisiin. (Lastensuojelun keskusliitto 2018, 3–4.)

Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma on osa lastensuojelulaitosten omavalvontasuunnitelmaa. Vaikka tämä velvoite koskee ainoastaan lastensuojelulaitoksia, on suositeltavaa, että myös perhekodit ja ammatilliset perhekodit laativat vastaavan suunnitelman, vaikka niissä ei voida käyttää rajoitustoimenpiteitä. Yksikköön sijoitetuilla nuorilla tulee olla mahdollisuus osallistua suunnitelman tekemiseen ja ilmaista mielipiteensä. Valmis suunnitelma tulee käydä yhdessä läpi ja se on asetettava kaikkien nähtäville. Vuosittain päivitettävä suunnitelma tulee lähettää tiedoksi sekä nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle että sijoituksesta vastaavalle hyvinvointialueelle. (Lastensuojelulaki 417/2017, 61 b §.) Hyvän kohtelun suunnitelman laatiminen yhdessä nuorten kanssa tukee osallisuutta ja avoimuutta sijoituksen aikana. Se vahvistaa yhteisymmärrystä ja luottamusta aikuisten ja nuorten välillä lastenkodin säännöistä ja toimintatavoista ja voi auttaa ehkäisemään rajoitustoimenpiteitä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024e.)

2.2 Lastensuojelun eri muodot

Suomessa lastensuojelun eri muotoja ovat ehkäisevä lastensuojelu, lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelutarpeen selvitys, avohuolto, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto (kuva 1). Lastensuojelupalveluiden järjestämisestä vastaa hyvinvointialueet ja palvelut voivat olla itse tuotettuja tai ostettuja. Lastensuojelulla turvataan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja tasapainoiseen kehitykseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a.)

Kuva 1: Yksinkertaistettu kaavio lastensuojeluprosessista.

Nuorten pahoinvointi on lisääntynyt ja hyvinvointierot kasvavat vuosi vuodelta. Yksinäisyys ja mielenterveysoireet ovat lisääntyneet ja ongelmien kasautuessa riski osattomuuden kokemukseen kasvaa. Pahoinvointi voi ilmetä itsetuhoisuutena ja käytösongelmina. Ennaltaehkäisevän työn toteutumiseksi on tärkeää, että nuorten arjessa on riittävästi ammattitaitoisia aikuisia, joilla on aikaa kohdata nuoria. Nuorisotyöntekijöillä onkin tärkeä rooli mielenterveyden edistämi-

sessä, koska he voivat vahvistaa nuoren itsetuntoa tarjoamalla onnistumisen tunteita ja positiivisia kokemuksia esimerkiksi vapaa-ajan toimintojen kautta. (Parkkonen 2023.) Nuorisotyön ytimessä on osallistumiseen perustuva yhteisöllinen ja kokemuksellinen oppiminen sekä nuorten persoonallisen ja sosiaalisen kasvun tukeminen. Nuorisotyöntekijät toimivat tukijoina ja mahdollistajina, jotka auttavat nuoria löytämään omat vahvuutensa ja kehittymään yksilöinä. Sosiaalipedagoginen kehys auttaa varmistamaan, että tämä työ tapahtuu kunnioittaen jokaisen nuoren ainutlaatuisuutta ja pyrkien rakentamaan yhteiskuntaa, jossa jokainen voi kokea olevansa arvokas osa yhteisöä. (Nivala & Ryyänen 2024, 282.)

Ennalta ehkäisevä lastensuojelutyö on kunnan peruspalveluissa, kuten esimerkiksi terveydenhuollossa, opetuksessa tai nuorisotyössä annettava erityinen tuki. Ehkäisevä lastensuojelutyö ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta, vaan työ on osa nuorille ja perheille tarkoitettuja palveluita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a.) Jos työntekijät työssään havaitsevat nuoren, jonka hoito ja huolenpito, kehitystä uhkaavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen viittaavat mahdolliseen lastensuojelun tarpeeseen, heillä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024b).

Lastensuojeluilmoituksen taustalla voi olla erilaisia syitä, kuten esimerkiksi lapsen heitteillejättö, lapsen tai vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, koulunkäynnin laiminlyönti tai lapsen hyvinvointia vaarantavat puutteet hoidossa tai huolenpidossa. Jos ilmoittajalla ei ole työn puolesta velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitusta, ilmoituksen voi tehdä anonymisti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024b.) Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan viime vuonna (2023) joka kuudennesta 13–15-vuotiaasta lapsesta tehtiin lastensuojeluilmoitus. Ilmoituksia tehdään eniten juuri tästä ikäryhmästä ja määrä on huolestuttavasti kasvanut. Pohjois-Savossa lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuonna 2023 9760 kappaletta. 15-vuotiaat ovat eniten sijoitettujen joukossa ja viime vuonna yksi prosentti koko ikäluokasta oli kiireellisesti sijoitettuna. (Helsingin Sanomat 2024.)

Lastensuojelun periaatteen mukaan lastensuojelussa käytetään ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Avohuollon tukitoimet on aloitettava heti, jos nuoren kasvuolosuhteet vaarantuvat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. (Saastamoinen 2010, 57–58.) Lastensuojelun avohuollossa voidaan sosiaalipedagogisella työotteella tukea nuoren kasvua ja kehitystä sekä vanhempien kasvatustyötä. Tarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa tehdessä sekä

avohuollon tukitoimia määritellessä on huomioitava lapsen ja vanhempien osallistuminen ja kohdattava heidät dialogisesti eli keskustellen. (Nivala & Ryyänen 2019, 288.)

Avohuollon tukitoimet ovat aina vapaaehtoisia. Nuoren kohdalla avohuollon tukitoimia ovat mm. tehostettu perhetyö, taloudellinen tuki, perhekuntoutus ja lyhytaikainen sijoitus pois kotoa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.) Avohuollon palveluiden ollessa riittämättömät tai tilanteen ollessa akuutti, harkitaan nuoren kiireellistä sijoitusta.

Kiireellinen sijoitus tarkoittaa nuoren väliaikaista sijoittamista kodin ulkopuolelle. Se sijoittuu lastensuojelun palvelujärjestelmässä avohuollon sijoituksen ja huostaanoton välille, ja se on yksi lastensuojelun viimeisistä keinoista puuttua tilanteeseen. (Lamponen 2016, 127.) Kiireellinen sijoitus, joka kestää 30 päivää, on oikeudellisesti samanlainen kuin huostaanotto. Sitä käytetään, kun lapsen terveys ja kehitys ovat välittömässä vaarassa esimerkiksi vanhempien päihdeongelman, heitteillejätön tai lapsen itsetuhokäytöksen vuoksi. (Helsingin Sanomat 2024.) Jos 30 vuorokauden mittainen kiireellinen sijoitus ei ole riittänyt tarpeellisten tukitoimien kartoittamiseen tai nuoren huostaanoton tarpeen selvittämiseen, voidaan kiireellistä sijoitusta jatkaa toiset 30 päivää (Lamponen 2016, 131). Kiireellisen sijoituksen tekemisen perusteista ja kestosta säädetään lastensuojelulain 38 ja 39 §:ssä.

Nuorten kohdalla kiireelliset sijoitukset tapahtuvat nuoren oireiltua jo pidemmän aikaa, mikä viittaa järjestelmän ongelmiin. Perheet voivat saada vaikeuksiinsa perhesosiaalityön apua, mutta se on vapaaehtoista. Jos huoltajat eivät ota apua vastaan ja tilanne kriisiytyy, kiireellinen sijoitus voi olla keino puuttua tilanteeseen. (Helsingin Sanomat 2024.) Kiireellisen sijoituksen päätöksellä rajoitetaan sijoituksen ajan huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa nuoreen. Tänä aikana oikeus nuoren asioista päättämiseen siirtyy hyvinvointialueelle. Yleensä tämä merkitsee päätöstä nuoren olinpaikasta, hoidosta, välttämättömästä terveydenhuollosta ja nuoren yhteydenpidosta hänen läheistensä kanssa. Vaikka päätäntävalta nuoren asioissa sekä vastuu hänen hoidostaan ja huollostaan on hyvinvointialueella, on nuoren asioista neuvoteltava huoltajien kanssa. Kiireellisen sijoituksen aikana sosiaalityöntekijä selvittää nuoren tilannetta tarkemmin ja tekee joko päätöksen kiireellisen sijoituksen lopettamisesta, jatkumisesta tai laatii hallinto-oikeudelle hakemuksen huostaanotosta. (Lamponen 2016, 133, 136.)

Huostaanotto on viimesijainen keino turvata nuoren kasvu ja kehitys. Tämä tarkoittaa sitä, että vastuu nuoren hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy viranomaisille. Huostaanoton perusteet on jaettu kahteen ryhmään riippuen siitä, johtuuko huostaanotto nuoren kasvuolosuhteiden puutteista vai nuoren omasta käyttäytymisestä. Molempien huostaanoton edellytysten perustana on,

että vaaran tulee olla vakavaa ja kehityksen vaarantumisen uhka todellista. Huostaanoton edellytyksenä edellä mainittujen lisäksi on se, että avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon katsotaan olevan nuoren edun mukaista. Ennen huostaanottoa ei ole välttämätöntä kokeilla kaikkia tukitoimia, vaan ainoastaan niitä, joiden katsotaan soveltuvan kyseisen nuoren tai perheen tukemiseen. Huostaanoton perusteita tulee tarkistaa säännöllisesti huostaanoton aikana ja se on lopetettava niin pian kuin olosuhteet sallivat. Huostaanoton lopettamista on kuitenkin harkittava huolellisesti ja näyttöä olosuhteiden parantumisesta tulee olla pidemmältä ajalta, koska kotiin palaaminen merkitsee aina isoa muutosta nuoren elämässä. (Saastamoinen 2010, 23–24, 32–33.) Huostaanotto on tarkoitettu väliaikaiseksi toimeksi, mutta käytännössä kyse on usein kuitenkin pitkäaikaisesta huolenpidosta, joka on voimassa toistaiseksi (Heino 2013, 88).

Huostaanottoprosessin aikana sosiaalipedagogisen lastensuojelutyöntekijän tavoitteena on huomioida nuoren osallisuuden toteutuminen muodollista osallisuusmäärittelyä laajemmin. Jos toimitaan pelkän muodollisen määrittelyn mukaan, johon kuuluu nuoren mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, puhevallan käyttö sekä edunvalvojan määrääminen, vaarana on osallisuuden pelkistyminen ainoastaan kuulemisen rituaaliksi eikä osallisuus tällöin toteudu. Jotta nuoren osallisuus omassa asiassaan toteutuu, on tuettava tietoisesti nuoren toimijuuden kehittymistä ja toteutumista, kohdattava hänet dialogisesti kokonaisena ihmisenä ja rakennettava luottamusta pitkäjänteisellä työskentelyllä. Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisäksi sosiaalipedagoginen lastensuojelutyöntekijä huomioi nuoren kuulumisen tunnetta, joka perustuu turvallisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä kokemukseen oman merkityksellisyyden tunteesta osana yhteisöä. (Nivala & Rynnänen 2019, 290–291.)

Nuori voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon huostaanottoa ja siihen liittyvällä sijaishuoltoa koskevalla päätöksellä. Hyvinvointialueella on velvollisuus järjestää nuorelle hänen tarpeisiinsa sopiva sijaishuoltopaikka. (Saastamoinen 2010, 22.) Yhteiskunnan tehtävä on turvata sijaishuollossa olevien nuorten asema ja nuorelle nimetyn sosiaalityöntekijän vastuulla on valvoa nuoren edun toteutumista. Sijoitetulla nuorella on oikeus ylläpitää läheisiä ihmissuhteita esimerkiksi vanhempiinsa, sisaruksiinsa, sukulaisiinsa tai muihin hänelle tärkeisiin ihmisiin. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024c.) Sijaishuollon muotoja ovat yksityinen sijoitus, perhehoito, ammatillinen perhekoti sekä lastensuojelulaitokset.

Yksityinen sijoitus tarkoittaa nuoren sijoitusta huoltajan päätöksellä esimerkiksi nuoren isovanhemmille tai muille läheisille henkilöille kasvatettavaksi. Nuoren huoltajuus ei kuitenkaan

siirry ilman erillistä huoltajuuspäätöstä nuoren hoitoonsa ottaneelle henkilölle, joten huoltaja voi koska vain päättää yksityisen sijoituksen lopettamisesta. Vaikka hyvinvointialue ei vaikuta yksityisiin sijoituksiin eikä nuori ole sen aikana huostaanotettu, on nuoren yksityisestä sijoituksesta ilmoitettava hyvinvointialueelle välittömästi. Ennen yksityisen sijoituksen hyväksymistä hyvinvointialueen on selvitettävä yksityiskodin sopivuus nuoren hoidolle ja kasvatukselle, onko nuoren luokseen ottanut henkilö kykenevä huolehtimaan nuoresta sekä onko sijoitus nuoren edun mukainen. Hyvinvointialue myös seuraa edellytyksiä yksityisen sijoituksen jatkumiselle sekä mahdollisille tukitoimille. Perhettä voidaan tukea esimerkiksi avohuollon tukitoimin. (Saastamoinen 2010, 63–64.)

Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön ympärivuorokautisen hoidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella sijaitsevassa yksityiskodissa. Hyvinvointialue hyväksyy perhekodit, solmii tarvittavat sopimukset perhehoidosta ja sijoittaa asiakkaat perhekoteihin. Yksityiset ammatilliset perhekodit tarvitsevat aluehallintoviraston luvan toiminnalleen. Perhehoitolaki sisältää säännökset perhehoitopaikan tai perhekodin yleisistä laatuvaatimuksista, hoitajien koulutuksesta, hoidettavien enimmäismäärästä, toimeksiantosopimuksesta, hoitopalkkiosta ja kustannusten korvaamisesta. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2024b.)

Ammatilliset perhekodit sijoittuvat muodoltaan perhehoidon ja laitoksen väliin. Perhekodeissa lasten kanssa asuu vähintään kaksi ammattitutkinnon suorittanutta henkilöä, jotka vastaavat lasten hoidosta ja kasvatuksesta. Sosiaalihuoltolain mukaisessa perhekodissa voidaan hoitaa samanaikaisesti enintään seitsemää lasta, mukaan lukien kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa asuvat muut alle kouluikäiset lapset. Ammatillisen perhekodin henkilöstön on pystyttävä vastaamaan vaativampaa kasvatuksellista tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin, koska perhekotiin sijoitetaan yleensä lapsia, joita ei voida sijoittaa sijaisperheeseen. (Saastamoinen 2010, 9–10.)

Lastensuojelulaissa on säädetty lastensuojelulaitosten toiminnan edellytyksistä. Lastensuojelulain mukaan lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit, sekä niihin rinnastettavat vastaanottokodit. Nuoren sijaishuolto voidaan järjestää kiireellisissä tilanteissa lyhytaikaisesti vastaanottokodissa, kunnes saadaan järjestettyä pysyvämpi sijoituspaikka. (Saastamoinen 2010, 89–90.) Nämä eri laitoshoidon palvelut ovat porrastettu hyvinvointialueiden järjestämis- ja hankintakäytännöissä lasten tarpeiden mukaan perus-, vaativan- ja erityistason palveluiksi. Käytännössä eri palvelutasot eroavat toisistaan mitoituksen, henkilöstön määrän,

tarjotun palvelun sisällön erikoistumisen ja kustannusten suhteen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 13.)

Perustason laitoshoidon tarkoitus on vakavasti oirehtivalle nuorelle, kun kotona asuminen ei onnistu. Nuorella voi olla vakavia käytöshäiriöitä, psyykkistä oireilua, koulunkäyntivaikeuksia, päihteiden käyttöä tai tunne-elämän ongelmia. (SOS-Lapsikylä 2024.) Perustason laitoshoidon ollessa riittämätön, ohjataan nuori vaativan tai erityistason laitoshoidon. Vaativa laitoshoidon on lastensuojelun erityismuoto, joka tarjoaa intensiivistä hoitoa, tukea ja kuntoutusta erityisen vaikeassa elämäntilanteessa oleville lapsille ja nuorille. Esimerkiksi valtion koulukodeissa vaativaa laitoshoidon tarjotaan osastoilla, joissa on noin neljä paikkaa, suurempi henkilöstöresurssi kuin peruslaitoshoidossa ja intensiivinen työskentelymalli. Vaativa laitoshoidon kattaa lastensuojelulain mukaisen erityisen huolenpidon (EHO). EHO on suunnattu yli 12-vuotiaille nuorille, jotka omalla toiminnallaan uhkaavat vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Nuori voidaan sijoittaa EHO-jaksolle enintään 30 vuorokaudeksi, mutta sijoitusta voidaan jatkaa painavasta syystä enintään 60 vuorokaudella. Lainsäädännössä EHO on lastensuojelulain mukainen rajoitustoimenpide ja päätöstä varten tarvitaan kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen arvio. EHO-jaksoja järjestetään valtion ja yksityisten koulukotien ylläpitämällä osastoilla ja yksiköissä, mutta myös kunnallisissa lastensuojelulaitoksissa ja yksityisellä sektorilla. EHO-jaksoja voidaan järjestää myös lapsen omassa sijaishuoltoapaikassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 13.)

Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää lastensuojelulaitoksessa järjestettävässä sijaishuollossa. Rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää avohuollon tukitoimena sijoitettuun nuoreen. Rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen, lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. Rajoituksia voidaan käyttää vain, jos ne ovat nuoren edun mukaisia ja niiden käyttäminen on välttämätöntä hoidon ja huolenpidon kannalta. Rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää rangaistuksena ja niiden käyttö on lopetettava heti, kun rajoittaminen ei ole enää välttämätöntä. Rajoituksen käyttöä tulee arvioida nuoren kanssa yhdessä heti, kun hän kykenee käsittämään rajoitustoimenpiteen merkityksen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024f.) Ennen rajoitustoimenpiteen päättämistä on kuultava 12 vuotta täyttäneitä lasta ja hänen huoltajaansa. Kuulematta voi jättää esimerkiksi vain, jos kuuleminen vaarantaa päätöksen toteuttamisen tai asian viivästyminen aiheuttaa haittaa henkilön terveydelle tai yleiselle turvallisuudelle. (Saastamoinen 2010, 164.)

Laissa on määrätty lastensuojelulaitoksessa hoidettavien nuorten sekä henkilökunnan määrästä. Asuinyksikössä saa asua samanaikaisesti seitsemän nuorta ja henkilöstön määrää arvioitaessa tulee ottaa huomioon yksilöllisen huolenpidon ja hoidon tarve. Hoidon tulee olla intensiivisempää, jos nuori on haastava ja suuritarpeinen. Kasvuolot ovat kodikkaammat ja turvallisemmat, kun laitoksessa asuvien nuorten määrä on säädelty. Lastensuojelulaitoksessa tulee olla asianmukaiset tilat. Nuorella on oltava mahdollisuus omaan huoneeseen sekä yksityisyyteen ja yhteisten tilojen tulisi olla viihtyisät ja asianmukaiset suhteutettuna sijoitettujen lasten määrään. (Saastamoinen 2010, 91–93.)

Sosiaalipedagogiikan näkökulmasta laitospedagogiassa nähdään tärkeänä pedagoginen suhde, yhteisön kasvatuksellisuus ja nuorten kasvaminen ja kasvun tukeminen yhteiskunnan jäseneksi. Sosiaalipedagogisen työtteen perustan luovat ajattelun ja toiminnan systemisyys sekä teorian ja käytännön yhteys (kuva 2). Sijaishuollossa sosiaalipedagoginen toimija suhtautuu työhönsä reflektiivisesti sekä käytäntöjä arvioiden ja etsii teoreettista ymmärrystä käytännön tilanteisiin. Yhteisön kasvatuksellisuus tarkoittaa nuorten ja aikuisten muodostaman yhteisön kasvupotentiaalin hyödyntämistä. Yhteiselämä ja arjen jakaminen opettaa vuorovaikutustaitoja, ryhmässä toimimista sekä vastuun kantamista niin omasta toiminnasta kuin yhteisistä tavoitteista. Normaali arki voikin olla jo itsessään huostaanotetuille nuorille terapeutista ja kasvattavaa, mutta se ei kuitenkaan yksistään riitä. Arkea tulee tietoisesti kehittää nuorten erityistarpeet huomioiden ja rakentaa siitä turvallista sekä yhteisöllistä. Rakenteiden, kuten sääntöjen, rutiinien ja päivärhythmiä avulla arjesta tulee ennustettavampaa. Rakenteiden on kuitenkin oltava joustavia ja yhteisesti muutettavia. Tavallisen arjen lisäksi on tärkeää mahdollistaa osallistuminen ja tukea osallistumista kohtaamalla nuoret aktiivisina toimijoina työn kohteena olemisen sijaan. Nuorille annetaan tilaisuus vaikuttaa toimintaan ja toimintaympäristöönsä kuten esimerkiksi laitoksen toimintatapoihin. (Nivala & Ryynänen 2019, 291–294.)

Kuva 2: Sosiaalipedagogisen työtteen ominaispiirteet. Kuva: Nivala & Ryynänen (2024).

Lastensuojelulaitoksen henkilökunnalta vaaditaan laaja-alaista ammattitaitoa, asiantuntemusta sekä kykyä pitkäjänteiseen työskentelyyn. Henkilöstön kelpoisuudesta on säädetty lastensuojelulaissa, mutta sen lisäksi lastensuojelulaitoksessa voi työskennellä myös muuta henkilöstöä. Henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksissa tulee ottaa huomioon yksikön toiminnan luonne. Jos yksikössä hoidetaan päihde- tai mielenterveysongelmaisia nuoria, on henkilökunnan joukossa oltava alan koulutuksen suorittaneita henkilöitä. (Saastamoinen 2010, 97–98.)

Jokainen nuori on yksilö ja tarvitsee erilaisia palveluja, koska sijoitetuilla nuorilla on usein traumatisoivia kokemuksia ja erityistarpeita. Lastenkodissa voi työskennellä ammattilaisia monilla eri tutkintonimikkeillä, esimerkiksi yhteisöpedagogeja, sosionomeja, sairaanhoitajia, lähihoitajia ja nuoriso-ohjaajia. Vaikka ohjaajat toimivat samoissa työtehtävissä, heillä kaikilla on erilaista asiantuntemusta nuoren asioihin. Yhteisöpedagogin vahvuudet lastenkodissa ovat osallisuuden ja ryhmäytymisen tukeminen, ryhmän havainnointi, nuorten näkökulman ymmärtäminen ja ehkäisevä työote. Väisäsen ja Määtän (2015) tekemän selvityksen mukaan vuosina 2008–

2014 valmistuneista yhteisöpedagogeista toiseksi eniten eli 17% työskenteli lastensuojelussa (Väisänen & Määttä 2015, 20).

Nuoren täyttäessä 18 vuotta sijaishuolto päättyy. Kun nuoren sijoitus päättyy, voi hän tarvita tukea ja apua. Tätä tukea kutsutaan jälkihuolloksi. Lain mukaan hyvinvointialueen nuorelle on järjestettävä jälkihuolto, jos hän on ollut huostaanotettuna tai sijoitettuna avohuollon tukitoimin vähintään puolen vuoden ajan. Jälkihuollon tarkoituksena on helpottaa nuoren itsenäistymistä tai kotiin palaamista. Nuoren kanssa suunnitellaan yhdessä, mitä palveluita ja tukitoimia jälkihuolto käytännössä sisältää. (Lastensuojelun keskusliitto 2023c.) Jälkihuollon tukitoimia ovat esimerkiksi asumisen, toimeentulon, työn tai opiskelun tukeminen ja sosiaalihoitajan antama tuki. Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja on 23 vuotta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.)

2.3 Työn tilaaja

Opinnäytetyön tilaaja on yksityinen lastenkoti Tulilyhty Oy, joka sijaitsee Pohjois-Savossa, Rautavaaralla. Tulilyhty Oy tarjoaa sijaishuoltoa huostaanotetuille, kiireellisesti sijoitetuille ja avohuollon tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Samassa pihapiirissä on kaksi Tulilyhdyn yksikköä, Lakota ja Wakan Tanka. Soile suoritti ammatillisen harjoittelun Lakotan yksikössä keväällä 2024. (Tulilyhty 2024a.)

Tulilyhdyn Lakota on 7-paikkainen lasten ja nuorten perustason yksikkö. Yksikkö on suunnattu 10–17-vuotiaille tarjoten turvallisen ympäristön sekä vahvaa tukea arjen tilanteisiin. Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla voi olla haasteita koulunkäynnissä, tunnesäätelyssä, käytöksessä tai neuropsykiatrisissa oireissa. Päihdekokeilut ja vaikeudet asettautua yhteiskunnan ja kodin asettamiin rajoihin voivat myös olla osa tilannetta. (Tulilyhty 2024b.)

Tulilyhdyn toiminta perustuu kiintymyssuhdeteoriaan, ja kasvatustyössä keskitytään lasten ja nuorten osallisuuteen. Yksikössä jokaiselle nuorelle nimetään 1–2 omaohjaajaa, joiden kanssa työskentely mahdollistaa luottamuksellisen suhteen rakentumisen ja asioiden työstäminen yhden henkilön kanssa on helpompaa. Omaohjaajan tuki mahdollistaa oman vaikuttamisen ja näkemyksien esiin tuomisen, varmistaen että lapsi tai nuori tulee kuulluksi. (Tulilyhty 2024a.)

Tulilyhdyn työskentelymenetelmiä ovat kiintymyssuhdetta vahvistava työskentely (KiVa-tuokiot), omaohjaajatyöskentely, psykiatrisen sairaanhoitajan keskustelut, dialektisen käyttäytymisterapian mukaiset työmenetelmät, neuropsykiatrisen valmennus, seksuaalineuvonta ja -kasvatus, päihdetyö, toiminnalliset menetelmät ja eläinavusteinen terapia. (Tulilyhty 2024c.)

Nämä menetelmät voivat parantaa yksilöiden hyvinvointia monin eri tavoin, ja niiden soveltaminen riippuu kunkin yksilön tarpeista ja tavoitteista.

Terapeuttisilla työskentely- ja neuvontamenetelmillä on monia hyötyjä, jotka voivat vaikuttaa myönteisesti yksilöiden mielenterveyteen, hyvinvointiin ja elämänlaatuun. Esimerkiksi dialektinen käyttäytymisterapia on erityisen hyödyllinen henkilöille, joilla on vaikeuksia tunteiden säätelyssä. Se voi auttaa vähentämään itselle haitallista käyttäytymistä, kuten itsetuhoisuutta, ja parantaa ihmissuhdetaitoja ja selviytymiskeinoja. Dialektisen käyttäytymisterapian avulla ei yritetä päästä tunteista eroon, vaan opetellaan elämään niiden kanssa. (Häkkinen, Koivisto, Ryhänen, Sadeniemi & Tsokkinen 2019, 11–12.)

Harjoittelu Tulilyhydyssä antoi Soilelle mahdollisuuden osallistua muun muassa kiintymyssuhdetta vahvistavaan (KiVa) työskentelyyn nuorten kanssa. KiVa-tuokioiden aikana esimerkiksi maalattiin, pelattiin pelejä, tehtiin läksyjä, käytiin ulkoilemassa ja keskusteltiin nuoren omista ajatuksista ja tunteista. KiVa-tuokiot tukevat nuoren kasvua ja kehitystä, vahvistavat itsetuntoa, parantavat emotionaalista hyvinvointia ja kehittävät sosiaalisia taitoja. Yhteiset vuorovaikutustilanteet ja keskustelut antavat nuorille mahdollisuuden osallistua, käsitellä tunteita sekä parantaa vuorovaikutustaitoja. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2024g.)

2.4 Työn tarve ja tavoite

Soilen harjoittelun aikana Lakotassa nousi tarve päivitetylle omaohjaajakansiolle. Nykyinen kansio ei enää vastaa tämän hetken tarpeita, eikä sitä käytetä aktiivisesti. Tuomme kansion nykypäivään selvittämällä haastattelun ja kyselytutkimusten avulla tilaajan tarpeet ja toiveet uudistetun omaohjaajakansion sisällölle. Selvitämme myös, miten yksilöllisyyttä voidaan heidän mielestään huomioida paremmin omaohjaajatyöskentelyssä. Benchmarking-menetelmällä saamme tietoa, miten toisessa lastensuojeluyksikössä toteutetaan omaohjaajatyöskentelyä ja miten nuoren yksilöllisyys on siellä huomioitu.

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda selkeä ja yhdenmukainen ohjeistus omaohjaajatyöskentelyyn omaohjaajakansion avulla. Yrityksen nykyisen kansion käytössä olevat lomakkeet päivitetään ja kansioon tuodaan uusia työkaluja omaohjattavien kanssa käytettäväksi. Tavoitteena on luoda kansio, joka tarjoaa omaohjaajatyöskentelylle selkeät raamit ja yhtenäiset työtehtävät sekä tukee omaohjaajatyöskentelyä. Tavoitteena on myös parantaa omaohjaajien välistä työnjakoa ja selkeyttää yrityksen omaohjaajatyöskentelyn käytäntöjä. Kansio toimii myös perehdytysmateriaalina uusille työntekijöille.

Omaohjaajakansio sisältää tietoa omaohjaajuudesta, omaohjaajan työtehtävistä ja roolista. Uudistettu omaohjaajakansio tukee nuoren yksilöllisyyden huomioimista. Kansioon tuodaan työkaluja omaohjattavien kanssa käytettäväksi sekä esimerkiksi kyselyitä, jotka auttavat arvioimaan nuoren hyvinvointia. Lomakkeita voi käyttää pohjana omaohjaaja keskusteluille ja niillä pystyy seuraamaan nuoren hyvinvointia monipuolisesti. Samalla ne mahdollistavat yksilöllisten tarpeiden tunnistamisen ja tavoitteiden asettamisen nuoren asettamiseksi. Lomakkeiden avulla ohjaaja voi myös havaita mahdolliset muutokset nuoren tilanteessa ja reagoida niihin asianmukaisesti. Pyrimme kiinnittämään huomiota omaohjaajakansion kielen selkeyteen, visuaaliseen ilmeeseen, johdonmukaisuuteen ja ymmärrettävyyteen.

3 NUOREN YKSILÖLLISYYDEN TUKEMINEN

Nuoren yksilöllisyyden tukemisessa tulee ottaa huomioon monta asiaa. Kehityspsykologiassa ollaan yhtä mieltä siitä, että varhaisessa vaiheessa alkanut vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhemman välillä on tärkeää aivojen ja tunteiden kehitykselle. Kehitystä edistävä vuorovaikutussuhde voi syntyä vanhempien lisäksi myös lapsen ja muiden läheisten aikuisten välille. Lapsen kasvun ja identiteetin muodostumisessa vuorovaikutuksen laatu on avainasemassa. Lapsi tarvitsee otollisen kasvuympäristön ja läheisen ihmisen, joka on luotettava, kannustava ja johon lapsi voi kiintyä. (Bardy & Heino 2013, 18.) Lastensuojelulaitoksissa tällainen henkilö voi olla nuorelle nimetty omaohjaaja.

Kun nuorella on mahdollisuus osallistua oman elämänsä tarkasteluun, ilmaista kokemuksiaan ja reflektoida niitä yhdessä toisten kanssa, hän löytää itsensä uudella tavalla. Osallistuminen auttaa tunnistamaan omia vahvuuksia ja vahvistaa luottamusta omiin kykyihin. Tähän tarvitaan nuoren kanssa työskentelevältä aikaa ja paneutumista, pelkkä rutiininomainen kysymys ”mitä kuuluu” ei riitä. (Bardy & Heino 2013, 22.) Lastenkodissa luottamus omaohjaajan ja nuoren välillä rakentuu turvallisessa ympäristössä ja vaatii aikaa, pysyvyyttä sekä pitkäjänteisyyttä. Omaohjaajatyöskentelylle on varattava säännöllisesti aikaa ja keskityttävä aitoon läsnäoloon. Pienin askelin eteneminen ja lapsen huomioiminen osoittavat, että hän on tärkeä ja häntä tuetaan. Rentoa ilmapiiriä, yhdessä tekemistä ja arjen puuhia voidaan hyödyntää kohtaamisen ja työskentelyn luonnollisina hetkinä. On olennaista tiedostaa, miten oma toiminta vaikuttaa toiseen ihmiseen. Sanaton viestintä, kuten äänensävy, ilmeet ja eleet, voivat olla merkittäviä nuorelle. (Hirvonen 2023, 67.)

3.1 Nuoruus elämänvaiheena

Lastensuojelulain mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia ja nuorilla tarkoitetaan 18–20-vuotiaita. Nuorisopsykiatriassa, lastensuojelun tilastoinnissa ja nuorisohankkeissa nuoruuden katsotaan alkavan 12-vuotiaana. Lastensuojelussa 12 vuoden ikä on merkittävä, sillä lapsen täyttäessä 12 vuotta, hänellä on oikeus käyttää puhevaltaa omissa asioissaan ja hakea muutosta häntä koskeviin päätöksiin. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 197.)

Nuoruus on pitkä elämänvaihe, jolloin nuori kokee huomattavia psykososiaalisia muutoksia. Nuoruuden eri vaiheita ovat varhaisnuoruus n. 11–14 v., keskinuoruus n. 14–18 v. ja myöhäisnuoruus n. 19–25 v. Nuoruuden kehityshaasteina voidaan pitää yksilöllisyyden ja erillisyyden

löytämistä. Nuori rakentaa omaa identiteettiään, oppii toimimaan itsenäisesti ja yrittää samalla irtautua vanhemmistaan. Nuoren etsiessä omaa yksilöllisyyttään, hän muodostaa myös käsitystä itsestään. Jatkuva kielteinen palaute ja ympäristön liialliset odotukset voivat tuottaa nuorelle epäonnistumisen kokemuksia ja hän voi kokea olevansa huono. Kasvattajan tehtävä on yhdessä nuoren kanssa asettaa realistisia tavoitteita hänen omien taitojensa ja voimavarojensa mukaan. Positiivinen palaute kasvattajilta ja yhteiskunnalta on tärkeää. Itseluottamus vahvistuu onnistumisten myötä ja nuoruusiän tavoitteena on saavuttaa eheytyneet minäidentiteetti. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 166, 172, 176.)

Ihmisen yksilöllisyys johtuu hänen temperamentistaan, ja persoonallisuus muodostuu tämän vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa. Ympäristö pyrkii usein tasaamaan ihmisten käytöstä, tavoitteita ja arvoja, jotta erilaiset temperamentit voisivat elää sovussa ja yhteensopivasti keskenään. Temperamentti on ihmisen yksilöllinen tapa reagoida asioihin ja se tekee jokaisesta ihmisestä yksilön. Synnynnäinen temperamentti selittää sen, miksi toiset ihmiset ovat esimerkiksi ujoja, varautuneita tai turvallisuushakuisia. Temperamentti selittää myös sen, miksi toiset innostuvat helpommin tai tutustuvat uusiin ihmisiin vaivattomasti. Ympäristö ei pysty muovamaan ujoista ihmisestä rohkeaa tai äkkipikaisesta rauhallista. Temperamentti on pysyvä, mutta jotkut piirteet voivat muuttaa muotoaan iän ja kasvatuksen myötä. Nuoruusiässä temperamentin ymmärtäminen on tärkeää. Ei ole olemassa hyvää tai huonoa temperamenttia, vaan kasvatuksessa on huomioitava nuoren yksilöllisyys ja tuettava sitä. (Keltikangas-Järvinen 2015, 10–12, 40.) B.F. Skinnerin oppimisteorian mukaan ihmisen kehityksessä ympäristön vaikutus on perintötekijöitä merkittävämpi. Jokainen ihminen on yksilöllisesti erilainen ja nykyään suositellaan, että kasvattajat kiinnittävät erityistä huomiota yksilöllisiin kehityspolkuihin. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 14–15.)

Lastensuojelulaitoksissa sosiaalipedagogista työtettä pidetään tärkeänä. Laitoksen työntekijöitä pidetään kasvattajina, he tukevat nuorten kasvua yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä. Kasvatussuhteen tavoitteena on vahvistaa nuorten toimijuutta, käsitellä elämässä kohdattuja asioita, opettaa elämäntaitoja sekä tukea nuoren kasvua kokonaisvaltaisesti. Laitosyhteisössä eläminen ja arjen jakaminen opettavat vuorovaikutustaitoja, ryhmässä toimimista ja vastuunkantoa. Huostaanotetuille nuorille kodinomainen arki, jossa on selkeä päivärytmi ja säännöt, tarjoaa turvallisen ja kasvattavan ympäristön. (Nivala & Ryynänen 2019, 291–292.)

3.2 Yksilön osallisuus

Yksilön osallisuus tarkoittaa sitä, että hän kokee kuuluvansa johonkin ryhmään tai yhteisöön, joka on hänelle tärkeä. Yhteisössä osallisuus näkyy jäsenten välisenä arvostuksena, luottamuksena ja mahdollisuutena vaikuttaa yhteisön asioihin. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024h.) Osallisuus omassa elämässä merkitsee siis ensisijaisesti sitä, että yksilö saa elää kuultuna, nähtynä, arvostettuna, ymmärrettynä ja merkityksellisenä osana erilaisia suhteita ja ryhmiä. Se on myös kasvamista omiin mittoihinsa. (Isola, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Toikoi 2017, 25.)

Sosiaalipedagogiikan keskeinen näkemys on se, että yksilön kasvu tapahtuu muiden ihmisten kanssa yhteisöissä ja yhteiselämässä. Yhteisöpedagogin on tärkeää ymmärtää, millainen yhteisö tukee yksilön kasvua parhaiten ja kuinka yhteisöllisyyttä voi kasvatuksellisesti tukea. Osallisuus yksilön ja yhteisöjen välillä toteutuu, kun yksilö saa olla osa yhteisöä, toimia siinä ja kokea kuuluvansa siihen. Suhde syntyy siis kuulumisen, osallistumisen ja yhteenkuuluvuuden tunteen kautta. (Nivala & Ryynänen 2024, 133, 161.)

Lapsen osallisuudesta säädetään useissa laissa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Lapsen osallisuutta turvaa lastensuojelulaki, nuorisolaki, sosiaalihuoltolaki, YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen perustuslaki.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (Suomen perustuslaki 731/1999, 6§).

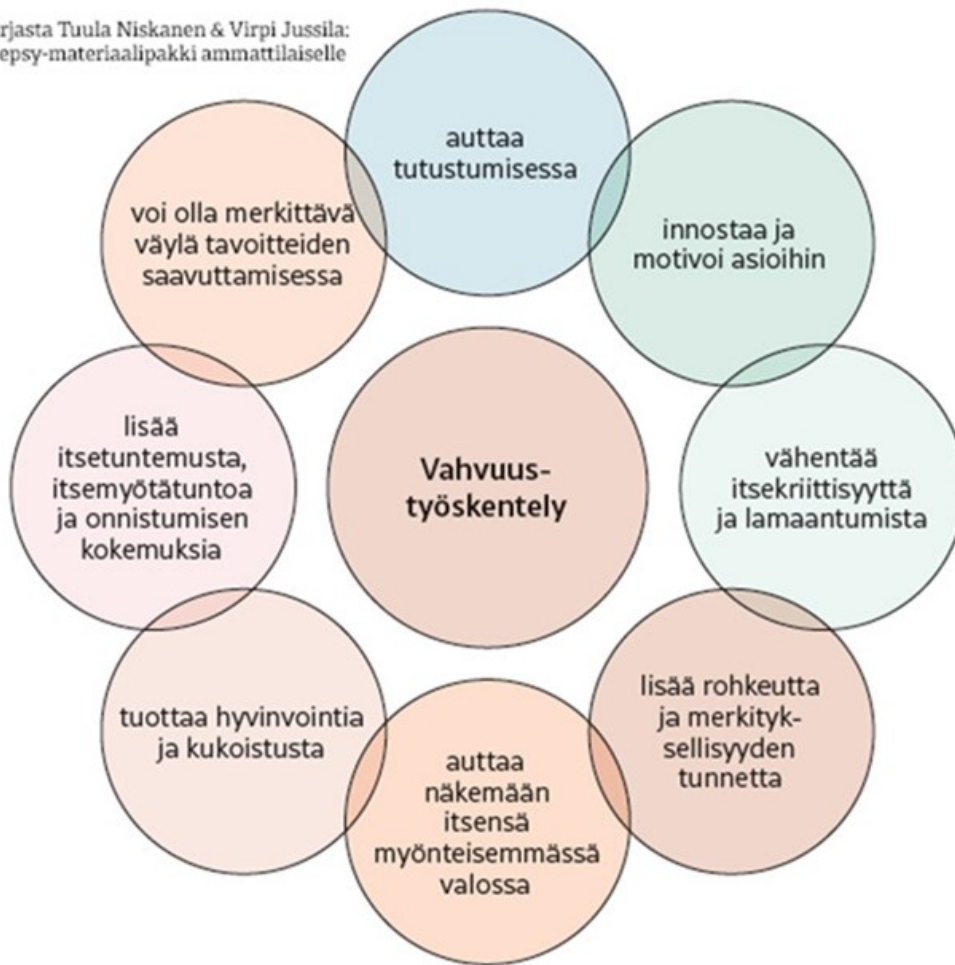
Lisäksi yli 12-vuotiaan lapsen osallisuuden oikeuksiin sisältyy myös juridinen kuuleminen. Näiden lakien ja sopimusten tarkoituksena on varmistaa, että lapset ja nuoret voivat osallistua aktiivisesti heitä koskevaan päätöksentekoon ja että heidän mielipiteitään kunnioitetaan ja arvostetaan kaikilla elämäntilanteilla. Tällöin syntyy kokemus kuulluksi tulemisesta. (Nivala 2010, 19.) Nuoren osallisuus lastensuojelussa on sitä, että hän itse saa olla mukana määrittämässä ja toteuttamassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Mahdollisuus osallistua ja olla osallisena on tärkeää kasvavan yksilön identiteetin kehittymisen kannalta. Osallistuminen yhteisöjen toimintaan opettaa elämään ja olemaan yhdessä, ja se on yksi perusedellytys kasvuun ja kehitykseen. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 149.)

Osallisuuden kokemuksessa henkilökohtainen toimijuus on avaintekijä. Henkilökohtainen toimijuus tarkoittaa yhteyttä omiin tarpeisiin sekä voimavaroihin ja se sisältää kuulumisen hyvinvointia edistäviin suhteisiin ja vapauden tavoitella itselle tärkeitä asioita. Heikoimmassa ase-

massa olevien ihmisten elämässä esiintyy usein monia odottamattomia tilanteita ja turvattuuden tunteita, jotka voivat vähentää heidän autonomisuuttansa ja estää heitä hyödyntämästä omia vahvuuksiaan. Myös ulkopuolelta tulevat uskomukset vaikuttavat ihmiseen, koska ihminen toimii usein niin kuin hänen uskotaan toimivan. Jos vaikeuksissa olevaa henkilöä pidetään kyvyttömänä, hän todennäköisesti toimii sen mukaisesti. Mutta jos häneen uskoo ja vaikuttaa vertaisena rinnalla, hänen toiminnastaan saadaan runsaasti myönteisiä tuloksia. (Isola ym. 2017, 27, 31.)

Vahvuusperustainen työote lisää yksilön voimavaroja ja myönteistä itsetuntemusta sekä mahdollistaa kokemuksen toimijuudesta (kuva 3). Vahvuusperustainen työote ja hyvän huomaamisen tapahtuvat ohjaustyössä yleensä huomaamatta, mutta huomion kiinnittäminen työotteeseen voi vahvistaa työn vaikuttavuutta ja tasavertaistaa sen toteutumista kaikissa ohjaustilanteissa (Roti & Peräaho 2022, 6, 8). Laitos kasvuypäristönä saattaa kaventaa nuoren tulevaisuuden näkymiä, joten kokonaisvaltaisen kasvun, potentiaalın esiin tuominen ja muutoksen mahdollisuuden korostaminen on erityisen tärkeää. (Nivala & Ryyänen 2019, 292). Luontevahvuuksien käyttö on tutkimusten mukaan yhteydessä hyvinvointiin ja niiden hyödyntäminen voi auttaa nuorta saavuttamaan hänen omia tavoitteitaan. Etenkin erityistä tukea tarvitsevat nuoret hyötyvät vahvuuksien tunnistamisesta ja sanoittamisesta, sillä vahvuudet tulevat esiin, kun ne huomaavat nuorelle tärkeä henkilö. Luontevahvuuksien tunnistamisen avulla voidaan tukea nuoren myönteistä itsetuntoa sekä auttaa häntä kohtaamaan haasteita paremmin omia vahvuuksiaan käyttäen. Luontevahvuuksien käyttö perustuu Martin Seligmanin sekä Christopher Petersonin (2004) VIA-luontevahvuusluokitteluun. Luokittelu syntyi 55 hengen tutkijaryhmän kolmivuotisen tutkimustyön lopputuloksena vastapainona mielen sairauksien käsikirjalle. (Intory 2022.)

Kirjasta Tuula Niskanen & Virpi Jussila:
Nepsy-materiaalipakki ammattilaiselle

Kuva 3: Vahvuustyöskentely. Kuva: Niskanen & Jussila (2024).

Lastenkodissa työskentelevä yhteisöpedagogi rohkaisee nuorta osallistumaan päätöksentekoon sekä oman elämänsä suunnitteluun ja mahdollistaa nuorelle oman mielipiteensä ilmaisun. Yhteisöpedagogi-tutkinnon alakohtaiset kompetenssit ovat yhteisöllinen osaaminen, pedagoginen osaaminen, yhteiskunnallinen osaaminen sekä vaikuttamis- ja kehittämisosaaminen. Yhteisöpedagogin työ lastenkodissa on keskeisesti yksilöllisten tarpeiden huomioimista, tukemista ja vahvuuksien korostamista osana laajempaa yhteisöllistä toimintaympäristöä. Yhteisöpedagogi pystyy huomioimaan nuoren yksilöllisyyden yhteisöllisen ja pedagogisen osaamisensa kautta. Yksilöllisyyden huomioiminen auttaa tunnistamaan nuoren vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet. Näiden tunteminen lisää nuoren osallisuutta mahdollistaen eri osallistumisen tapojen löytämisen, jotka sopivat juuri kyseiselle nuorelle. Jokaisella nuorella on omat kokemuksensa, ajatuksensa ja tunteensa, jotka muokkaavat hänen näkemystään maailmasta ja itsestään. Yksi-

öllisyyden huomioiminen tarkoittaa näiden kokemusten ja näkemysten arvostamista. Yksilöllisyyden huomioiminen osallisuuden tukemisessa parantaa yksilöiden henkilökohtaista hyvinvointia sekä rikastuttaa yhteisöjä ja ryhmiä, joissa he toimivat. Se mahdollistaa monimuotoisuuden hyödyntämisen ja edistää sellaista kulttuuria, jossa jokainen tuntee olevansa arvokas ja tärkeä osa yhteisöä. (Humak 2024.)

3.3 Omaohjaajuus

Lastensuojelun laatusuositukset sisältävät sijaishuollon laatukriteerit, joissa avataan lastensuojelun laitostyöntekijän ja omaohjaajatyön perustaa laadukkaana sijaishuollon takaamiseksi. Kriteereissä esitetään tutkimukseen perustuvia suosituksia siitä, miten sijaishuolto tulisi järjestää ja toteuttaa laadukkaasti. Yhtenäiset kriteerit ja toimintatavat varmistavat, että laadukas hoito toteutuu kaikissa lastensuojelulaitoksissa. Laatukriteereissä määritellään myös omaohjaajan työn perusta. (Hirvonen 2023, 64.)

Omaohjaaja on avainhenkilö sijaishuoltoyksikköön sijoitetun ja hänelle nimetyn nuoren hoidossa sekä kasvatuksessa. Omaohjaajan suunnitelmallinen ja tavoitteellinen työskentely takaa nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja sujuvan arjen lastensuojelulaitoksessa. Tavoitteena on tasapainottaa nuoren arkea, edistää hänen asioitaan sekä saavuttaa hoidon ja kasvatuksen asettamat tavoitteet. (Hirvonen 2023, 65, 69.) Arjen sujumiseksi on välttämätöntä, että omaohjaaja tietää nuoren aikaisemmista vaiheista, muutoista ja merkittävistä elämäntapahtumista. Tällä on myös merkittävä psykologinen merkitys. Nuori voi luottaa siihen, että joku vastaa hänen asioistaan ja pitää hänet mielessään koko ajan. (Sinkkonen 2015, 241.)

Omaohjaajan keskeisin tehtävä on luoda turvallinen ja luottamuksellinen suhde nuoreen. Sijaishuollon alusta alkaen nuorelle annetaan aikaa tutustumiseen tekemällä asioita yhdessä, osoittamalla kiinnostusta häntä kohtaan ja antamalla mahdollisuus tutustua omaohjaajaan. Nuoren aito kohtaaminen, kuunteleminen ja rohkaiseminen mielipiteiden ilmaisuun ovat keskeisiä periaatteita. (Hirvonen 2023, 65–66.) Lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lääketieteen tohtori ja Pelastakaa Lapset ry:n entisen ylilääkäri Jari Sinkkosen mukaan omaohjaajan ja nuoren välinen arkinen ”rupattelu” antaa mahdollisuuden kiireettömään kuunteluun ja kiinnostuneeseen kyselemiseen. Rupatteluhetkissä omaohjaaja ei ole ammattikasvattajan roolissa vaan tasavertainen kumppani nuoren kanssa. Koska tasavertaisuus tarkoittaa toisen osapuolen kunnioittamista, ei rupatteluhetkiin kuulu opettaminen tai nuoren näkemysten kritisointi. Aikuinen,

joka ei piiloudu ammattiroolinsa taakse eikä ole tungetteleva, voi tarjota nuorelle uuden ja merkittävän hoidollisen kokemuksen, jossa hänen tunteensa ja ajatuksensa ovat tärkeitä. Parhaassa tapauksessa erilaisten mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen pohtiminen rennosti yhdessä omaohjaajan kanssa synnyttää nuoren ja omaohjaajan välille potentiaalisen tilan, jossa mikään ei vaurioidu. (Sinkkonen 2015, 242–243.)

Nuori kohdistaa omaohjaajaan monenlaisia tunteita. Välillä omaohjaaja saa paistatella nuoren ihailun kohteena, mutta useammin hän saa kuulla olevansa maailman tyhmin, jonka kanssa nuori ei halua puhua mistään. Tämä ilmiö on transferenssi. Kun nuori muodostaa uuden ihmissuhteen, hän voi reagoida nykyhetken tilanteisiin ja ihmisiin aiempien suhteiden tunteiden perusteella. Hän saattaa kohdella nykyhetken ihmisiä samoin kuin aiemmin tärkeiksi kokemiaan ihmisiä. Omaohjaajan ja muiden työntekijöiden on tärkeää ymmärtää järjestelyn, jossa nuorelle nimetään ”oma” aikuinen, nostavan esiin nuoren aiemmin kokemat pettymykset, laiminlyönnit ja vaille jäämiset. Työyhteisössä onkin tärkeää voida käsitellä nuoren nostattamia kielteisiä, torjuvia ja jopa vihamielisiä vastatunteita. Kun nuori on tarpeeksi testannut omaohjaajan luotettavuutta ja todennut sen riittäväksi, hän uskaltaa vähitellen tukeutua yhä enemmän turvalliseen aikuiseseen. Nuorelle avautuu mahdollisuus luoda omaohjaajaan turvallisempi kiintymyssuhde kuin hänen aiemmat suhteensa huoltajiin ja muihin tärkeisiin aikuisiin ovat ehkä olleet. Joissain tapauksissa tämä suhde voi olla käänteentekevä nuoren myöhemmän kehityksen kannalta ja kontakti omaohjaajaan saattaa säilyä jossain muodossa aikuisuuteen saakka. (Sinkkonen 2015, 241–242.)

Omaohjaajatyöskentelyn tukemiseksi jokainen lastensuojeluyksikkö voi laatia heidän tarpeitaan vastaavan omaohjaajaoppaan tai -kansion. Omaohjaajakansio voi sisältää esimerkiksi tärkeää tietoa ja ohjeistusta omaohjaajan työtehtävistä sekä materiaalia nuoren yksilöllisyyden tukemiseksi ja vahvistamiseksi. Kansion avulla voidaan varmistaa, että kaikki omaohjaajat pystyvät työskentelemään johdonmukaisesti ja suunnitelmallisesti. Lastensuojeluyksiköihin tehtävät omaohjaajaoppaat ja -kansiot ovat yleisiä opinnäytetyönaiheita, koska ne muokkautuvat yksiköiden tarpeiden mukaan ja kansion laatiminen vaatii perehtymistä yksikön toimintatapoihin sekä jo olemassa oleviin menetelmiin.

4 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT

Toteutimme tämän opinnäytetyön kvalitatiivisin eli laadullisin menetelmin. Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisista dokumenteista saatu tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83.) Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin silloin, kun halutaan tuoda esille tutkittavien havaintoja ja näkemyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2044, 27). Aineistonhankintamenetelmiksi valitsimme haastattelun, kyselyn ja benchmarkingin. Näitä menetelmiä käyttämällä saimme kerättyä monipuolisesti ajankohtaista tietoa kehittämistyömme aihetta varten. Analysoimme aineiston sisällönanalyysiä käyttämällä.

4.1 Benchmarking

Benchmarkingissa eli vertailuoppimisessa opitaan vertaamalla omaa kehittämisen kohdetta toiseen, usein parhaaksi tunnistettuun käytäntöön. Benchmarkingin perustana on kiinnostus siihen, miten muut toimivat sekä menestyvät ja ottaa käyttöön hyväksi havaittuja tapoja toimia. Benchmarking vaatii menetelmänä selvitystyötä, jonka avulla pyritään ottamaan selvää tavoiteltua toimintaa harjoittavien toimijoiden piirteistä ja menetelmistä. (Ojasalo, Moilanen, Ritakoski 2015, 43, 186.)

Valitsimme menetelmäksi benchmarkingin, koska halusimme oppia miten omaohjaajuutta tuetaan ja toteutetaan toisessa lastensuojeluyksikössä. Benchmarking kohteena oli Familiar Oy Palmukoti Keravan yksikkö, sillä yksikön johtaja Johanna Miettinen on toiminut kouluttajana Familiar Oy:n sisäisissä Omaohjaajuuden ytimessä- koulutuksissa. Miettisellä on paljon tietoa omaohjaajatyöskentelystä ja yksilöllisyyden huomioimisesta nuorten kanssa. Haastattelukysymykset (Liite 1) suunniteltiin niin, että ne kattaisivat keskeiset teemat, kuten omaohjaajatyöskentelyn käytännöt, yksilöllisyyden huomioimisen menetelmät ja nuorten hyvinvoinnin tukemisen. Tavoitteena oli saada mahdollisimman paljon tietoa yksikössä käytössä olevista työta-voista ja menetelmistä. Miettisen haastattelu toteutettiin Teams-haastatteluna keväällä 2024 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta-kurssin yhteydessä, jolloin haastattelu myös tallennettiin ja litteroitiin. Miettiseltä saimme sähköpostitse suostumuksen käyttää haastattelussa saatuja tietoja ja hänen henkilöllisyyttään opinnäytetyössämme. Haastattelu toteutettiin Microsoft Teamsin kautta, ja se tallennettiin ja litteroitiin tarkkaa analyysiä varten.

4.2 Haastattelu

Haastattelussa pyritään saamaan mahdollisimman paljon ja monipuolisesti tietoa halutusta ilmiöstä. Haastattelua pidetään joustavana tutkimusmenetelmänä myös sen vuoksi, että haastattelun aikana tutkija voi pyytää haastateltavaa tarkentamaan sanomaansa. (Puusa 2020, luku ”Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet”.) Haastattelu oli puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat ennalta määrittäjä ja haastattelun näkökohta on päätetty, mutta haastattelija voi vaihdella kysymysten sanamuotoa ja järjestystä. Teemahaastattelussa keskeistä on, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu keskittyy tiettyihin pääteemoihin. Teemahaastattelussa painotetaan sitä, että ihmisten asioille antamat merkitykset ja käsitykset ovat tärkeitä ja että nämä syntyvät vuorovaikutuksen kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47–48.)

Valitsimme menetelmäksi haastattelun, koska tarkoituksena oli selvittää Tulilyhty Oy:n lastenkodinjohtaja Riikka Jokisen ja hoito- ja kasvatusjohtaja Elisa Piiraisen näkemykset nykytilanteesta, kuinka omaohjaajuus toimii tällä hetkellä ja mitä kehitettävää siinä olisi. Jokiselta ja Piiraiselta saatujen tietojen pohjalta pystyimme paremmin toteuttamaan kehittämistyömme heidän tarpeisiinsa sopivaksi. Valmistauduimme haastatteluun hyvissä ajoin sopimalla Jokisen kanssa Teams-haastattelun ja varasimme haastatteluun reilusti aikaa. Haastattelurunkona (Liite 2) käytimme samaa kuin Miettisen benchmarkkauksessa muokaten sitä kuitenkin kehittämistehtäväämme sopivaksi. Koska haastattelumme oli puoli strukturoitu, pystyimme vapaasti vaihtelemaan kysymysten järjestystä ja esittämään lisäkysymyksiä. Haastattelu toteutettiin Teamsin välityksellä, koska asumme kaukana toisistamme ja se oli ajankäytöllisesti järkevää. Lisäksi haastattelun pystyy tallentamaan ja litteroimaan alustavasti ohjelman avulla. Haastattelujen tallentaminen kuuluu teemahaastattelun luonteeseen, sillä keskustelu on sujuvampaa ja luontevampaa, kun haastattelija ei tarvitse kirjoittaa samalla asioita muistiin. Tallentamalla haastattelut, saadaan tapahtumasta säilytettyä myös tärkeitä vivahteita, kuten äänenkäyttö ja tauot. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 92.)

Haastatteluaineistot muutetaan kirjalliseen muotoon litteroimalla. Litteroinnin tarkkuus riippuu siitä, mitä tutkija haluaa aineistolla saavuttaa. Peruslitteroinnissa puhe litteroidaan sanatarkasti puhekieltä käyttäen, mutta täytesanat, kuten ”tota” ja ”niinku”, jätetään pois. Lisäksi merkitykselliset tunneilmaisut kirjataan ylös. Peruslitterointia käytetään, kun halutaan analysoida vain haastattelun asiasisältöä. (Tampereen yliopisto 2024.) Litteroimme Jokisen ja Piiraisen haastattelun saman päivän aikana, koska haastattelun nopea litterointi parantaa sen laatua (Hirsjärvi &

Hurme 2014, 185). Koska käytimme Teamsin automaattista litterointia haastattelun aikana, meillä oli valmis pohja, jota lähteä tarkentamaan ja muokkaamaan. Katsoimme haastattelulalenteen uudestaan, korjasimme Teamsin tekemän litteroinnin virheet ja poistimme täytesanat. Lopuksi lisäsimme merkitykselliset tunneilmaisut ja ilmeet.

4.3 Kyselytutkimus

Kyselytutkimus on yksi tapa hankkia ja analysoida tietoa esimerkiksi erilaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä, ihmisten käyttäytymisestä, mielipiteistä ja arvoista. Kyselylomakkeen avulla tutkija esittää kysymyksiä vastaajalle. (Vehkalahti 2014, 11.) Käytimme paljon aikaa kyselylomakkeen huolelliseen tekemiseen, koska siihen ei voi tehdä muutoksia enää linkin lähettämisen jälkeen. Käytimme kyselylomakkeessa sekä suljettuja, että avoimia kysymyksiä. Suljetuissa kysymyksissä vastaus valitaan annetuista vaihtoehdoista, eikä vastaajan tarvitse miettiä vastausta itse. Kyselyyn on helpompi osallistua ja tieto on paremmin koodattavissa. Suljettuja kysymyksiä käytettäessä tutkijalla tulee olla selkeä näkemys aiheesta ja siitä, kuinka kysymykset liittyvät tutkimuskysymykseen. Avoimet kysymykset sopivat tiedon hankkimiseen aiheesta, josta haastateltava tietää enemmän kuin tutkija. Avoimista vastauksista voidaan saada tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa, joka suljetuilla kysymyksillä jäisi saamatta. Kyselyyn osallistuvan ryhmän tulee kuitenkin olla riittävän pieni, jotta tutkija voi käsitellä jokaisen yksilöllisen vastauksen huolellisesti. (Vehkalahti 2014, 20, 24–25.)

Valitsimme menetelmäksi kyselytutkimuksen, koska tavoitteenamme oli saada henkilökunnalta ja nuorilta vastauksia siihen, mikä omaohjaajatyöskentelyssä tällä hetkellä oli hyvää ja missä olisi kehitettävää. Kyselytutkimus oli myös ajallisesti sopiva vaihtoehto, koska kyselyillä saimme paljon tietoa lyhyessä ajassa. Teimme Microsoft Forms-kyselylomakkeet lastenkodin työntekijöille ja lastenkodissa sijoituksessa oleville nuorille. Kyselytutkimuksemme sisälsi sekä määrällisiä että laadullisia osioita. Laadimme molemmista kyselylomakkeista tiiviit ja mahdollisimman selkeät. Liian pitkä ja täyteen ahdettu lomake voi heikentää vastaajan motivaation vastata kyselyyn ja tällöin tutkimuksen luotettavuus voi kärsiä (Valli 2018, luku ”Aineistonkeruu kyselylomakkeella”). Visuaalisesti nuorten lomake oli yksinkertaisempi kuin työntekijöiden lomake, jotta tausta ei häiritse vastaamiseen keskittymistä. Tutkittavan informtilomakkeen laitoimme lastenkodinjohtaja Riikka Jokiselle ja sovimme, että Jokinen laittaa sen kyselyyn vastaajille nähtäväksi. Linkit kyselyihin laitoimme hoito- ja kasvatusjohtaja Elisa Piiraisen sähköpostiin, ja Piirainen jakoi kyselylinkit yksikön nuorille ja henkilökunnalle.

Kyselylomakkeen mukana laitoimme informaatiokirjeen, jossa kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta ja lupasimme vastaajille anonymiteetin.

Nuorilla on oikeus oman mielipiteen ilmaisuun ja kuulluksi tulemiseen. Sen sijaan, että heidän ajatuksiaan ja toiveitaan kysyttäisiin heistä huolehtivilta aikuisilta, nuorille itselleen tulee antaa mahdollisuus osallistua heitä koskeviin keskusteluihin. (Hyvärinen & Pösö 2018, 7–8.) Valitsimme menetelmäksi kyselylomakkeen, koska halusimme antaa nuorille anonymiteetin. Anonymiteetti voi rohkaista nuoria vastaamaan kysymyksiin rehellisemmin ja ilmaisemaan omat mielipiteensä avoimesti. Kyselylomake oli nuorille vapaaehtoinen. Yksikön seitsemästä nuoresta kolme vastasi kyselyyn. Tutkimuksemme ajoittui kesälomalle ja osa nuorista oli kotiharjoittelussa kyselyn aikaan. Lastenkodin työntekijöille tehdyssä kyselyssä halusimme selvittää heidän näkemyksiään tämänhetkisestä tilanteesta omaohjaajatyöskentelyssä. Kysely oli suunnattu pelkästään ohjaajille, joilla on omaohjattava nuori. Yksikön yhdeksästä ohjaajasta kahdeksan vastasi kyselyyn.

Vaikka kyselylomakkeella on paljon etuja, liittyy siihen myös heikkouksia. Kyselylomakkeita pidetään usein liian pinnallisina, sillä ne eivät välttämättä kykene tavoittamaan vastaajien syvempiä ajatuksia tai motivaatiota. Kysymykset voivat olla liian yleisluonteisia tai rajoittavia, mikä estää yksityiskohtaisemman tiedon keräämisen. Tutkijan on myös vaikea tietää, miten vakavasti vastaajat suhtautuvat kyselyyn. Vastaajat voivat täyttää lomakkeen huolimattomasti tai jopa antaa tarkoituksellisesti virheellisiä vastauksia. Tämä voi johtaa siihen, että saadut tulokset eivät vastaa todellisuutta. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2016, 195.) Huomasimme yhden vastaajan vastanneen jokaiseen kohtaan ”ei lainkaan”. Tämä herätti epäilyksiä vastausten luotettavuudesta ja pohdimme, oliko kyseessä haluttomuus vastata kyselyyn vai tarkoituksellinen virheellinen vastaaminen. Tällaiset tilanteet korostavat tarvetta kriittiseen arviointiin kerätyn datan laadusta sekä keinojen pohtimiseen, joilla voidaan varmistaa vastausten luotettavuus ja validiteetti.

4.4 Analyysimenetelmät

Laadullinen analyysi voi alkaa jo haastattelutilanteessa. Tutkija voi haastattellessaan tehdä huomioita ilmiöistä ja luokitella havaintoja niiden toistuvuuden perustella. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 136.) Käytimme tutkimuksessamme sisällönanalyysia, joka on keskeinen laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysin muoto, jossa tavoitteena on

järjestää tutkimusaineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon. Laadullisessa tutkimuksessa analyysiä suoritetaan jokaisessa tutkimusprosessin vaiheessa. Ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen, jossa poistetaan epäolennainen tieto tutkimuksen kannalta. Tämän jälkeen aineisto litteroidaan tai koodataan keskittymällä olennaisiin ilmauksiin, mikä auttaa keskittymään tutkimustehtävän mukaiseen analyysiin. Seuraavassa vaiheessa, aineiston ryhmittelyssä, koodatuista ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia termejä. Saman merkityksen omaavat ilmaukset luokitellaan yhteen ja nimetään kuvaamaan aineiston sisältöä, mikä edelleen tiivistää ja järjestää aineistoa. Viimeisessä vaiheessa, teoreettisten käsitteiden luomisessa, aineistoa tarkastellaan teoreettisten viitekehyksien tai käsitteiden kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.)

Aloitimme sisällönanalyysin litteroimalla haastattelut ja tutustumalla aineistoon huolellisesti. Tutkijan tehtävänä on lukea aineistoa useaan otteeseen ja kehittää ajatuksia siitä, miten hän voisi ryhmitellä tai tunnistaa teemoja aineistosta. Tutkijan käyttämä teoreettinen viitekehys ja kirjallisuudesta saadut tiedot ohjaavat sitä, millaisia näkökulmia ja ilmiöitä hän pyrkii havaitsemaan ja analysoimaan aineistossa. (Puusa 2020, 151–152.) Teimme Jokisen ja Piiraisen haastattelulle Word-tiedostoon taulukon. Taulukkoon laitoimme haastattelun alkuperäiset ilmaukset ja pelkistimme aineiston niiden pohjalta etsien samalla samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Yhdistimme samankaltaiset ilmaukset ja muodostimme niistä alaluokkia. Alaluokat yhdistettiin ja nimettiin aineiston sisällön mukaan. Saaduista pääluokista keskityimme omaohjaajatyöskentelyn tukemiseen ja nuorten yksilöllisyyden huomioimiseen, koska ne ovat opinnäytetyömme kannalta tärkeimmät teemat.

Benchmarking analyysia varten teimme Wordiin taulukon, johon lisäsimme vierekkäin Miittisen sekä Jokisen ja Piiraisen pelkistetyt haastattelut. Haastatteluista saadut tiedot lisättiin taulukkoon teemoittain. Näin pystyimme tarkastella yksiköiden samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Tässä kohtaa esiin alkoi nousta kehittämisideoita ja suosituksia Tulilyhdyn toiminnan parantamiseksi. Kyselylomakkeen kysymykset ja vastaukset siirrettiin Formsista Exceliin, mikä mahdollisti vastausten järjestelyn ja suodattamisen helpommin. Excelin avulla kysymyksiä ja vastauksia voidaan myös tarkastella ja analysoida tarkemmin. Vastaajien erottelu tehtiin visuaalisesti värikoodein sekä nimeämällä vastaajat esimerkiksi N1 (nuoret) tai T1 (työntekijät). Analyysissa vastaukset ryhmiteltiin keskeisten teemojen alle. Näin pystyttiin tunnistamaan toistuvat aiheet ja eroavaisuudet eri vastaajaryhmien välillä. Tämä mahdollisti analyysin ja johdopäätösten tekemisen.

5 TULOKSET JA ANALYSOINTI

Tutkimusaineiston analysoinnin jälkeen seuraa tulosten tulkinta. Tulkinta tarkoittaa analyysissa esiin tulleiden merkitysten selkeyttämistä ja pohdintaa. Tämä vaihe on erityisen tärkeä, sillä se auttaa ymmärtämään analysoidun tiedon merkityksen laajemmassa kontekstissa. Tulkinnan avulla pyritään löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin ja asettamaan tulokset suhteeseen aiemman tutkimustiedon kanssa. (Puusa 2020, 154–155.)

Luokittelimme kehittämistyön aineistosta nousseet asiat kahteen eri teemaan, jotka ovat omaohjaajatyöskentelyn tukeminen ja nuorten yksilöllisyyden huomioiminen. Näiden otsikoiden alle teemoittelimme esiin tulleita aiheita tarkemmin. Kyselyissä ja haastatteluissa toistuvasti esiin noussut teema oli toimivien ja innostavien työkalujen sekä menetelmien puute. Tämän voi nähdä vaikuttavan sekä työntekijöiden että nuorten motivaatioon. Työntekijöiden osalta keskeinen haaste on myös työajan riittävyys, kun taas nuorten osalta haasteita ovat ymmärryksen puute omasta tuen tarpeesta, rutiineihin jumittuminen sekä laitostuminen.

Sekä lastenkodin työntekijöiden että nuorten kyselylomakkeilla oli monivalintakysymyksiä, joihin pystyi valitsemaan useita vastausvaihtoehtoja. Toteutimme lastenkodin nuorten ja työntekijöiden kyselyt anonyymisti. Viittaamme vastaajiin käyttämällä heistä kirjaintunnusta N (lastenkodin nuoret) tai T (lastenkodin työntekijät) sekä numeroa, joka viittaa siihen, kuka vastaaja on kyseessä.

5.1 Omaohjaajatyöskentelyn tukeminen

Koulutus ja työnohjaus

Selvitimme kyselyiden, haastatteluiden sekä benchmarkingin avulla omaohjaajatyöskentelyä tukevia asioita esihenkilöiden ja työntekijöiden näkökulmasta. Benchmarking-haastattelussa Miettinen kertoi, että Familiar oy:llä on käytössä oma omaohjaajakoulutus. Miettinen kertoi, että myös muut lastensuojelulaitokset ja hyvinvointialueet ovat kyselleet heiltä koulutusta, mutta he eivät ole toistaiseksi tarjonneet koulutusta ulkopuolelle.

Meillä on Familiarilla oma omaohjaajakoulutus. Siihen osallistuminen on vapaaehtoista mutta siihen kannustetaan. Sitä kautta saa syvempää ymmärrystä ja paljon työkaluja työhön. (Miettinen 2024.)

Tulilyhdyssä ei ole käytössä omaohjaajakoulutuksia, mutta työntekijöitä tuetaan monipuolisesti erilaisin keinoin. Haastattelussa hoito- ja kasvatusjohtaja Elisa Piirainen kertoo, että päivittäisessä arjessa tiimit pyrkivät aktiiviseen keskusteluun työvuoron aikana.

No tietenkin ihan siinä arjessa se tiimi mikä milloinkin siellä töissä on, niin pyritään siihen, että olisi sitä keskustelua siinä työvuoron aikana mahdollisimman paljon semmoista ajatusten vaihtamista, näkemysten vaihtamista. (Jokinen & Piirainen 2024.)

Lisäksi säännöllisesti järjestettävät tiimit ja työnohjaus tarjoavat tilaisuuden laajemmalle keskustelulle ja päätöksenteolle isommalla kokoonpanolla. Tiimin vetäjänä toimiva lähiesimies sekä lastenkodin johtaja ovat aktiivisesti läsnä yksikön arjessa ja tukevat omaohjaajia käytännön ohjaustyössä. Tämä varmistaa, että kaikki työntekijät saavat tarvittavaa ohjausta ja tukea omassa työssään.

Kyselyyn vastanneet lastenkodin työntekijät esittivät useita kehitysehdotuksia omaohjaajatyöskentelyn parantamiseksi. Työntekijät kaipasivat työnantajaltaan lisää tukea erityisesti lisäkoulutuksen, resurssien ja työkalujen osalta (kuvio 1). Lisäkoulutuksia kaivattiin parantamaan omaohjaajien osaamista ja tarjoamaan uusia näkökulmia. Yksi vastaaja ehdotti dialektisen käyttäytymisterapian työskentelymenetelmien lisäämistä omaohjaajatyöskentelyyn, mikä voisi tarjota uusia keinoja nuorten tukemiseen. Positiivinen, kannustava ja kunnioittava ote koettiin tärkeäksi osaksi omaohjaajatyöskentelyä (T5). Erityisesti toivottiin laajempia valmiita työkaluja, joiden avulla spontaani työskentely helpottuisi ja omaohjaajakeskustelut saisivat monipuolisempia aiheita. Uusien työkalujen avulla voitaisiin tukea nuorten tavoitteiden saavuttamista ja tuoda esiin sekä heidän haasteensa että vahvuutensa.

Riittävästi valmista materiaalia ja työkaluja työskentelyn tueksi, jotta aikaa ei menisi niiden etsimiseen, vaan kaiken ajan saisi hyödynnettyä suoraan nuoren kanssa työskentelyyn. (T2)

7. Miten työnantajasi voisi paremmin tukea sinun työtäsi nuorten yksilöllisyyden huomioimisessa? (valitse kaikki sopivat)

Lisätietoja

● Lisäkoulutus	3
● Enemmän resursseja	3
● Paremmat työkalut ja menetelmät	5
● Lisää aikaa omaohjaajatyöskent...	4
● Muu	2

Kuvio 1: Työntekijöiden toiveet työnantajalle omaohjaajatyöskentelyn tukemiseen.

Benchmarking-haastattelussa Miettinen korostaa omaohjaajakoulutuksen merkitystä. Koulutuksen tärkeyttä tukee myös Tulilyhdyn työntekijöille tehdyn kyselyn tulokset, joiden mukaan vastaavanlaiselle koulutukselle olisi kysyntää myös heidän organisaatiossaan. Tulilyhdyn nykyiset käytännöt esimerkiksi aktiivinen keskustelu työvuorojen aikana, säännölliset tiimikoukset ja työnohjaus, tarjoavat monipuolista tukea työntekijöille. Kuitenkin omaohjaajakoulutus voisi täydentää näitä käytäntöjä tarjoamalla työntekijöille heidän kaipaamaansa valmista materiaalia sekä työkaluja, jotka helpottaisivat ja tehostaisivat heidän työskentelyään. Tulilyhdyn tehdystä kyselyssä nousseet kehittämissuhteet voidaan nähdä konkreettisina toiveina ja tarpeina, joiden avulla omaohjaajatyöskentelyä voitaisiin tukea ja kehittää edelleen.

Resurssit ja vuorovaikutus

Omaohjaajakeskusteluja Tulilyhdyn pidetään nuorten kanssa viikoittain, yksi työntekijä vastasi pitävänsä keskusteluja päivittäin. Neljä vastaajaa kahdeksasta toivoi lisää aikaa omaohjaajatyöskentelyyn. Benchmarking-haastattelussa Miettinen painottaa Palmukoti Keravan arjessa tapahtuvien kohtaamisten tärkeyttä ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia omaohjaajatyöskentelyyn.

Me korostetaan täällä sitä, että vaikka on suunnitellut omaohjaajahetket, omaohjaajien tehtävä on aina vuorossa ollessaan, arjessa huomioida oma nuori jollain tapaa. Se voi olla lyhyt teekupponen yhdessä tai että menee nuoren huoneeseen, kun tulee vuoroon ja huomioi hänet ja kysyy mitä on mielellä. (Miettinen 2024.)

Sinkkonen (2015) alleviivaa vuorovaikutuksen jatkuvuuden merkitystä sijoituksessa olevien nuorten kanssa työskennellessä. Pitkien lomien tai virkavapaiden aikana on tärkeää pitää yhteyttä nuoreen esimerkiksi viestien tai lomalta lähetettyjen postikorttien välityksellä. Lisäksi merkkipäivien onnittelut, kuten puhelinsoitto syntymäpäivänä kertovat nuorelle, että hän on omaohjaajansa ajatuksissa, vaikka päivittäistä kontaktia ei olekaan. (Sinkkonen 2015, 246.)

Jatkuva vuorovaikutus vahvistaa nuoren ja ohjaajan välistä suhdetta sekä tarjoaa mahdollisuuksia nuoren tukemiseen. Omaohjaajan keskeisin tehtävä onkin luoda turvallinen ja luottamuksellinen suhde nuoreen (Hirvonen 2023, 65). Omaohjaajahetket ovat hyvä mahdollisuus tähän. Suunniteltujen omaohjaajahetkien lisäksi omaohjaajan tulee huomioida nuoria myös muuten vuorojensa aikana esimerkiksi arkisen rupattelun muodossa (Sinkkonen 2015, 242). Aineistosta nousi esiin työntekijöiden toive saada lisää aikaa omaohjaajatyöskentelyyn. Huomionarvoista on, että haastattelussa Jokinen kuitenkin kertoi heillä olevan isommat henkilöstöresurssit kuin muissa perustason yksiköissä. Pohdimme, ettei ajan riittämättömyys johdu siis ainakaan työntekijäresursseista. Olisi hyvä selvittää, mistä ajankäytön haasteet johtuvat ja kaipaavatko työntekijät lisää aikaa omaohjaajahetkien suunnitteluun vai nuoren kanssa yhdessä olemiseen.

Nuorten kyselyssä vastaajien toiveet omaohjaajatyöskentelyn parantamisesta sisältävät kahdenlaisia näkemyksiä. Yksi vastaaja ei koe tarvitsevänsä lisää tukea, sillä omaohjaaja tukee häntä hyvin (N3). Toinen vastaaja toivoo enemmän huomiota ja yhteistä tekemistä kaikkien kanssa (N1). Omaohjaajan merkitys vastaajien hyvinvoinnille nähdään pääosin positiivisena, sillä yksi vastaaja korostaa omaohjaajan ja yhteisen ajan merkitystä mielialan parantamisessa, kun taas toinen näkee omaohjaajan merkityksen ja työn tärkeänä hyvinvoinnin kannalta.

Minulle on tosi tärkeää, että juttelen ja vietän aikaa omaohjaajani kanssa se nostaa mieltäni, jos olen allapäin, tykkään omaohjaajastani. (N3)

Hyvänä, omaohjaajalla ja työskentelyllä on väliä. (N1)

Perehdytyskäytännöt

Jokisen ja Piiraisen mukaan yksi kehityskohde Tulilyhdyssä on selkeiden perehdytyskäytäntöjen luominen, jotta uudet työntekijät voidaan tehokkaasti opastaa omaohjaajatyöhön. Myös pitkään alalla olleiden työntekijöiden ymmärryksen ja laajan näkemyksen jakaminen omaohjaajatyön käytännöistä sekä haasteista eli niin sanotun ”hiljaisen tiedon” kerääminen hyödyttäisi

koko työyhteisöä. Lisäksi työntekijöiden on tärkeää ymmärtää, että nuorten kanssa työskennellessä on tavallista käsitellä samoja teemoja useita kertoja pitkän ajan kuluessa. Tämä on erityisen haastavaa pitkien sijoitusten aikana, jolloin omaohjaajat saattavat tuntea, ettei heillä ole enää uutta annettavaa nuorelle. Kuitenkin rinnalla kulkijaa tarvitaan aina.

Ja aina vaikka pidät päivästä toiseen niitä keskusteluja omaohjaajanakin, niin välttämättä se ei tuota sitä tulosta, niin sen ymmärtäminen ehkä on sitten, parhaamme yrittämme (Jokinen & Piirainen 2024).

5.2 Nuorten yksilöllisyyden huomioiminen

Menetelmät ja työkalut

Kyselyssä kartoitettiin lastenkodin työntekijöiden näkemyksiä nuorten yksilöllisten tarpeiden huomioimisesta omaohjaajatyöskentelyssä. Suurin osa työntekijöistä koki pystyvänsä hyvin vastaamaan nuorten yksilöllisiin tarpeisiin, sillä kuusi kahdeksasta vastaajasta arvioi onnistuvansa tässä hyvin, ja yksi erittäin hyvin. Vain yksi vastaajista vastasi pystyvänsä huomioimaan nuorten yksilölliset tarpeet kohtalaisesti. Työntekijät valitsivat monivalintakysymyksessä useita tekijöitä, jotka vaikuttavat heidän kykyynsä huomioida nuorten tarpeet (kuvio 2). Merkittävimmiksi nousivat henkilöstöresurssit sekä nuorten oma motivaatio, jonka valitsivat kaikki kahdeksan vastaajaa. Edellä mainittujen vastausvaihtoehtojen lisäksi kysyimme avoimella kysymyksellä muita yksilöllisyyden huomioimiseen vaikuttavia tekijöitä.

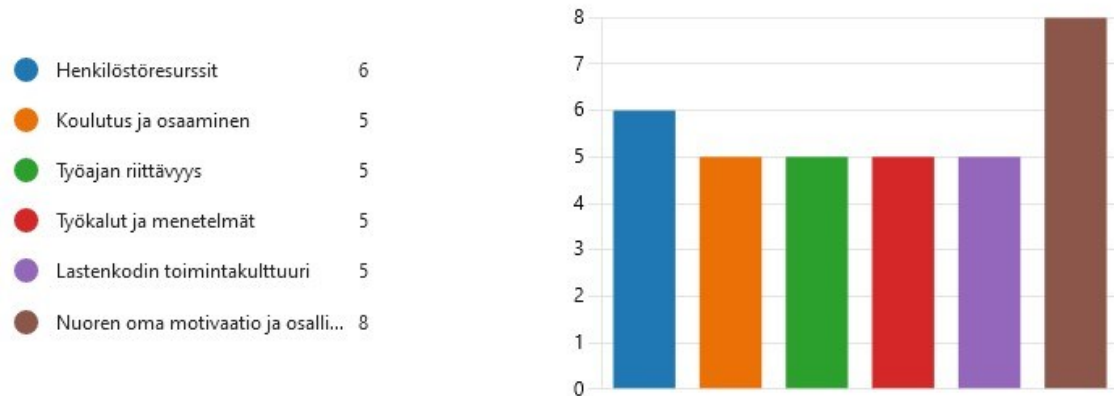
Nuoren tuntemus, taustatiedot, historia, mahdolliset diagnoosit. Työntekijän oma tutkiva työote, sekä pitkä työkokemus. (T6)

Aika suunnitella keskusteluja, muiden nuorten vaikea oireilu, oma motivaatio kun samasta aiheesta käyty jo useita keskusteluja, kuinka hyvin kemiaat kohtaavat nuoren kanssa, luottamussuhde, työilmapiiri. (T5)

Tutkiva työote tarkoittaa, että työntekijä suhtautuu nuoren tilanteeseen avoimen uteliaasti ja etsii aktiivisesti parhaita ratkaisuja yhdessä nuoren kanssa. Tämä voi sisältää uuden tutkimustiedon hyödyntämistä, uusien menetelmien kokeilemista, jatkuvaa reflektointia omasta työstä ja sen vaikutuksista. Tarkoituksena ei ole löytää vain uusia tapoja toimia, vaan myös reflektoida totuttuja ja hyviä käytäntöjä. (Heinonen 2007, 41–42.) Pitkä työkokemus puolestaan tuo mukanaan käytännön tietoa ja taitoja, joita voidaan soveltaa monipuolisesti erilaisissa tilanteissa. Kokemuksen kautta työntekijä voi myös paremmin ennakoida mahdollisia haasteita ja tarjota nuorille realistisia ja toteuttamiskelpoisia ratkaisuja.

2. Mitkä tekijät mielestäsi vaikuttavat siihen, kuinka hyvin pystyt huomioimaan nuorten yksilölliset tarpeet? (valitse kaikki sopivat)

Lisätietoja

Kuvio 2: Nuorten yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen vaikuttavat tekijät.

Lastenkodissa omaohjaajat tarjoavat yksilöllistä tukea monipuolisilla menetelmillä ja työkaluilla, jotka on suunniteltu vastaamaan nuorten erilaisiin tarpeisiin ja kehitysvaiheisiin. Päivittäisessä työssä nuorten yksilöllisyyttä huomioidaan monin eri tavoin. Työntekijät kertoivat käyvänsä yksilöllisiä keskusteluja nuorten kanssa ja laativansa henkilökohtaisia suunnitelmia ja tavoitteita. Nuorten harrastusten ja vapaa-ajan aktiviteettien tukeminen sekä terapeuttien menetelmien käyttö olivat yleisiä käytäntöjä. Myös kuntouttavien yksilöityjen valmennusten merkitys mainittiin.

Kuntouttavien yksilöityjen valmennusten suunnittelu toiminnallisessa (neuropsykiatrisessa valmennuksessa) ja omaohjaajatyöskentelyssä. Nuoren haasteiden kääntäminen tavoitteiksi ja uusien taitojen oppimiseksi. Teemalla: ' Ei ole vikoja tai puutteita, on vain uusia taitoja opittavana'. (T6)

”Ei ole vikoja tai puutteita, on vain uusia taitoja opittavana”-ajattelu edustaa positiivista ja rakentavaa lähestymistapaa, jossa nuorten haasteet nähdään mahdollisuutena kehittyä ja oppia. Tällainen lähestymistapa voi vaikuttaa merkittävästi nuorten itsetuntoon ja motivaatioon. Kun haasteet nähdään mahdollisuuksina uusien taitojen oppimiseen, nuoret voivat kokea pystyvänsä kasvamaan ja kehittymään. Tämä on erityisen tärkeää lastenkodin ympäristössä, jossa vaikeat kokemukset ovat usein heikentäneet nuorten uskoa omiin kykyihinsä. (Nivala & Ryyänen 2019, 292.) Omaohjaajan onkin hyvä tiedostaa nuoren historian ja taustojen vaikutus työskentelyyn (Sinkkonen 2015, 241).

Miettinen toi haastattelussa esiin, että heidän yksikössään ohjaajat kiittävät nuoria pienistäkin asioista ja tuovat esille heidän positiivisia piirteitään ja onnistumisiaan. Miettisen mukaan nuorten vahvuuksien sanottaminen ääneen on tärkeää, jotta nuoret oppivat tunnistamaan ja arvostamaan omia vahvuuksiaan.

Me kiitetään tosi paljon nuoria ihan vaan olemassaolosta. “Kiitos kun tulit juttelemaan”, “kiitos kun lähdit mun kanssa tänne”. Ja sanotetaan ääneen, “huomasitko että sä tänään nousit tosi reippaasti ylös” ja ”mä oon susta tosi ylpeä”. Ja ihan semmoisistakin, että “hienoa että söit”, “hienoa että söit edes jotain”. Väitän, että semmosta ihmistä ei ole, jolle ei tekisi hyvää kuulla, kun sanotetaan asioita ja tunteita siitä mitä nähdään. (Miettinen 2024.)

Hyvän huomioiminen on tärkeää erityisesti työskennellessä nuorten kanssa, joilla on neuropsykiatrisia haasteita. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi ADHD-diagnoosin saaneet lapset ovat yliedustettuina kodin ulkopuolelle sijoitettujen joukossa (Oulun yliopisto 2024). ADHD-tarkkaavaisuushäiriödiagnoosin saanut lapsi on saanut 12 ikävuoteen mennessä 22 000 kertaa niin paljon negatiivista palautetta kuin ikätasoisensa neurotyypillinen lapsi (Lesonen 2022). ADHD-oireiset lapset ymmärretään usein väärin ja he saavat ympäristöltä paljon negatiivista palautetta. Tämä voi korostaa heidän temperamenttista käytöstään, kuten turhautumista tai kiukkukohtauksia ja johtaa itseluottamuksen puutteeseen sekä ahdistukseen. Oikean tuen ja välittävien läheisten avulla lapsen vahvuudet ja positiiviset piirteet voivat saada ansaitsemaansa huomiota. (Biocodex Oy 2024.)

Benchmarking-haastattelussa Miettinen kertoi, että Palmukoti Keravassa käytössä oleviin menetelmiin kuuluu esimerkiksi Umbrella-kansio. Umbrella-työkirjamenetelmä on lastenkodin työntekijöiden kehittämä ammatillinen menetelmä, joka sisältää valmista materiaalia ja käytännön keinoja omaohjaajatyöskentelyn tueksi. Menetelmä pohjautuu sosiaalipedagogiseen ajatteluun, mutta sillä on yhteyksiä narratiivisiin menetelmiin, koska työkirjaohjauksessa nuorelle tarjoutuu mahdollisuus elämän ”uudelleenkerontaan” sekä toiminnallisiin menetelmiin. Tavoitteena on nuoren henkilöhistorian ja kasvun sekä oppimisen tarpeiden kartoittamisen avulla osallistaa nuorta päätöksentekoon ja arjen taitojen harjoitteluun. Menetelmä on tarkoitettu 12-vuotiaista lapsista jälkihuollon palvelujen piirissä oleviin nuoriin. (Timonen-Kallio 2010, 4, 6, 11.) Lisäksi yksikössä käytetään elämänjanaan, tunnekortteja ja kuva-avusteisia menetelmiä, jotka helpottavat nuorten kanssa tapahtuvaa kommunikaatiota ja tunteiden käsittelyä. Näitä työkaluja hyödynnetään päivittäisessä toiminnassa nuorten hyvinvoinnin tukemiseen ja vuorovaiikutustaitojen kehittämiseen. (Miettinen 2024.)

Nuorten motivaatio

Koska työntekijöiden vastauksista käy ilmi nuoren oman motivaation olevan merkittävin asia nuoren yksilöllisyyden huomioimisessa, olisi pohdittava miten nuoren motivaatiota voisi parhaiten vahvistaa. Keskustelut nuoren kanssa voivat tuoda esiin häntä motivoivia asioita tai yhdessä nuoren kanssa voidaan etsiä keinoja motivaation herättämiseen. Toimivien menetelmien löytyminen motivoi myös työntekijöitä. On myös huomioitava nuoruus elämänvaiheena, jolloin aivot tarvitsevat paljon harjoitusta esimerkiksi tunne- ja ajattelun taitojen oppimisessa. Vuoro-vaikutus muiden ihmisten kanssa turvallisessa ympäristössä on erityisen tärkeää aivojen kehitykselle, koska aivot järjestäytyvät uudelleen eivätkä vielä toimi täydellä teholla. Haastavan käytöksen aikana nuori tarvitsee ja ansaitsee aikuisen myötätunnon ja ymmärryksen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023.)

Nuorten näkökulma

Lastenkodin nuorille osoitetulla kyselylomakkeella halusimme selvittää nuorten näkökulmaa yksilöllisyyden huomioimiseen omaohjaajatyöskentelyssä. Yksi vastaaja vastasi kyselyn jokaiseen kohtaan ”ei lainkaan” ja arvioi omaohjaajatyöskentelyn asteikolla 1–5 numerolla 1. Tutkijoina pidämme vastauksia epäluotettavina, koska emme tiedä oliko kyseessä haluttomuus vastata kyselyyn vai mahdollisesti tarkoituksellinen virheellinen vastaaminen. Pienessä näytteessä tämä vaikuttaa koko kyselyn tuloksiin merkittävästi. Muiden vastaajien mielestä omaohjaajan toiminta on hyvää tai erittäin hyvää. Nuoret arvioivat, että omaohjaaja auttaa heitä kehittämään taitojaan ja selviytymään vaikeissa tilanteissa hyvin tai erittäin hyvin ja he kokevat voivansa keskustella omaohjaajansa kanssa avoimesti ja rehellisesti.

Kehittämistyön kannalta on harmillista, että saimme vain kolme vastausta. Olisi ollut tutkimukselle eduksi kuulla jokaisen nuoren mielipiteitä ja kokemuksia omaohjaajatyöskentelystä. Kuitenkin kahdessa saadussa vastauksessa näkyy omaohjaajan merkitys nuorille ja että nuoret kaipaavat yhteistä tekemistä ja huomiota omaohjaajalta. On huomionarvoista, että yksi vastaajista kokee saavansa omaohjaajaltaan hyvin tukea, kun taas toinen toivoisi enemmän huomiota ja yhteistä tekemistä. Tämä herättää kysymyksen, johtuuko ero omaohjaajan kanssa vietetystä ajan määrästä vai nuoren yksilöllisestä tuen tarpeesta. Jos omaohjaaja suunnittelee omaohjaajahetket nuoren kiinnostukset sekä tarpeet huomioiden ja yhdessä vietetty aika on laadukasta, vaikuttaa tämä tietenkin siihen kuinka nuori kokee omaohjaajahetket. Vastakohtainen toiminta

voi aiheuttaa sen, ettei nuori koe tulevansa kuulluksi tai nähdyksi. Nuori voi tuntea, ettei yhdessä vietetty aika ole arvokasta eikä yhteys omaohjaajaan ole vahva. Tällaisessa tilanteessa nuori saattaa menettää kiinnostuksensa ja motivaationsa osallistua omaohjaajahetkiin. Tämä korostaa omaohjaajahetkien suunnittelun tärkeyttä.

Jokisen ja Piiraisen (2024) haastattelussa korostettiin nuorten osallistumista omien tarpeidensa mukaiseen päätöksentekoon ja suunnitteluun. Tämä tapahtuu keskustelujen ja viikkokatsausten kautta, joissa nuorille annetaan tilaa tuoda esiin kehitysideoita ja omia mielipiteitä.

Kaikkia välttämättä ne omat asiat ei niin hirveästi kiinnosta, mutta se aktivoiminen siihen, että juuri sinun asioista on kyse ja sinä pystyt vaikuttamaan niihin, kun olet aktiivinen itse ja osallistut. Jos ei itse uskalla osallistua palavereihin niin olisi se luottamussuhde siihen aikuiseen omaohjaajaan, jolle voi kertoa sitten niistä asioista. (Jokinen & Piirainen 2024.)

Haastattelussa käsiteltiin myös tilanteiden hallintaa, joissa nuorten tarpeet tai tilanne muuttuu, sekä sitä, miten omaohjaajat reagoivat näihin muutoksiin. Jatkuvan arvioinnin ja yhteistyön kautta pyritään varmistamaan, että nuorten tarpeet tulevat huomioituiksi ja niihin vastataan tehokkaasti.

Haasteet

Työntekijöiden kyselyssä yksilöllisyyden huomioimisen haasteiksi nousivat muun muassa nuorten oma ymmärrys tuen tarpeesta, rutiineihin jumittuminen ja laitostuminen. Avoimen kysymyksen vastauksissa esille nousivat monipuolisten ja innostavien menetelmien puute, työajan riittävyys ja nuorten oman motivaation puute. Työntekijöitä haittaavat lisäksi lastensuojelulain jäykkyys ja rajalliset keinot, mikä vaikeuttaa yksilöllisen työn toteuttamista. Muita haasteita ovat lasten välinen kokemus ”lempilapsista”, missä yksilöllisyys ja suosiminen menevät helposti sekaisin. Myös henkilökemioiden yhteensopimattomuus ohjaajan ja nuoren välillä voi estää tehokkaan työskentelyn.

On tilanteita, jossa on jouduttu vaihtamaan omaohjaajia, että pyritään siihen, että se on niin kun hyödyllistä, tehokasta ja sitä lasta tukevaa, että jos nähdään, että se yhteistyö ja vuorovaikutus ei suju, niin sitten totta kai pyritään vaihtamaankin. (Jokinen & Piirainen 2024.)

Tulilyhdyssä omaohjaajaa ei kuitenkaan vaihdeta sen perusteella, mitä nuoret toivovat, vaan tilannetta arvioidaan pidemmällä aikavälillä. Tarvittaessa kokeillaan yhteistyötä toisen ohjaajan kanssa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TUOTOS

Tässä luvussa esittelemme kehittämistyömme kannalta tärkeimpiä aineistosta esiin nousseita johtopäätöksiä ja niiden pohjalta syntyneitä kehittämisehdotuksia. Aineistosta saatujen vastausten perusteella selvisi, että omaohjaajien työskentelyssä on monia kehityskohtia. Näitä voidaan parantaa kohdentamalla resursseja, järjestämällä koulutusta ja edistämällä toimintakulttuuria. Lisäksi hiljaisen tiedon keräämiseen ja jakamiseen tulisi luoda konkreettisia käytäntöjä, jotta työntekijät saisivat toisiltaan uusia ideoita, näkemyksiä ja toimintatapoja omaohjaajuuteen.

Kehittämistehtävän tuotoksena on päivitetty omaohjaajakansio, joka sisältää valmista materiaalia omaohjaajatyöskentelyn tueksi. Niiden avulla on helpompi suunnitella omaohjaajakeskusteluja ja laittaa kerätyt materiaalit nuoren omaan kansioon seuranta varten. Lisäksi kansioon on koottu vinkkejä omaohjaajatyöskentelyn tueksi.

6.1 Johtopäätökset ja yhteenveto

Vaikka lastensuojelua koskevat lait ja säädökset ovat kattavia, niiden toimeenpano ja käytännön soveltaminen kohtaavat jatkuvasti haasteita. Resurssien puute ja sosiaalityöntekijöiden suuri työmäärä ovat ongelmia, joita pyritään jatkuvasti ratkaisemaan lainsäädännön ja sosiaalipalveluiden kehittämisen kautta. (Holmi & Kekkonen 2023, 9–12.) Myös lastenkodinjohtajan haastattelussa ja työntekijöiden kyselyssä tuli ilmi lastensuojelulain jäykkyys ja sen vaikutus työn tekemiseen. Vaikka nuoret ovat sijoitettuina lastenkotiin, on ohjaajilla kuitenkin eri valtuudet suojella lapsia kuin heidän vanhemmillaan. Jos esimerkiksi nuoren liikkumista tai puhelimen käyttöä halutaan rajoittaa, tarkoittaa se lastenkodissa rajoituspäätöksen tekemistä. Rajoituspäätöksen tekeminen taas vaatii paljon paperityötä ja yhteydenottoa sosiaalityöntekijään ja vanhempiin. Vanhemmat taas voivat asettaa nuorella rajoja oman harkinnan mukaan ja näin suojelu on helpompaa ja mutkattomampaa.

Lisäkoulutus ja jatkuva osaamisen kehittäminen nousivat kyselytutkimuksessa toistuvasti esiin keskeisinä tekijöinä, jotka vaikuttavat omaohjaajien kykyyn huomioida nuorten yksilölliset tarpeet. Erilaisten työkalujen ja menetelmien riittävyys sekä monipuolisuus ovat merkittäviä tekijöitä nuorten yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa. Puutteelliset ja vanhentuneet menetelmät voivat rajoittaa omaohjaajien kykyä työskennellä tehokkaasti ja vaikuttaa myös työntekijöiden motivaatioon. Tämä voi heikentää nuorten tarpeiden huomioimista ja johtaa rutiininomaiseen

toimintaan. Aineistosta nousseiden tietojen pohjalta näkisimme, että lisäkoulutus voisi tuoda kaivattua yhtenäistä työtettä ja uusia menetelmiä nuorten kanssa toimimiseen.

Kehittämistyössä tuli ilmi, että nuoret ja työntekijät toivoivat lisää aikaa omaohjaajatyöskentelyyn. Onkin tärkeää varmistaa riittävät henkilöstöresurssit ja työajan riittävyys omaohjaajatyöskentelyyn. Tulilyhdyssä henkilöstöresurssit ovat suuremmat kuin monessa muussa perustason yksikössä, joten resurssien pitäisi olla riittävät. Voisi olla kannattavaa tarkastella mahdollisuutta kohdentaa resursseja paremmin ja selvittää, kuinka työaikaa saisi riittämään enemmän omaohjaajatyöskentelyyn.

Nuorten tarpeiden huomioimisessa henkilökohtaisten suunnitelmien ja yksilöllisten keskustelujen merkitys on tärkeää. Ne tarjoavat omaohjaajille mahdollisuuden ymmärtää nuorten elämäntilanteita ja suunnitella heille parhaiten sopivia tukitoimenpiteitä. Tämän vuoksi onkin suositeltavaa kiinnittää huomiota säännöllisten ja suunniteltujen keskustelujen määrään lisäksi niiden laatuun.

Nuorten oma motivaatio ja aktiivinen osallistuminen ovat keskeisiä tekijöitä heidän tarpeidensa huomioimisessa. Nuorten vähäinen motivaatio ja osallistuminen voivat vaikeuttaa heidän yksilöllisten tarpeidensa ymmärtämistä ja huomioimista. Tämä voi johtua esimerkiksi haastavasta käytöksestä tai heikosta itsetunnosta. Siksi onkin tärkeää panostaa nuorten motivoinnin ja osallistamisen keinoihin. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi palkitsemisjärjestelmillä, positiivisella, rakentavalla ja vahvuuksiin keskittyvällä lähestymistavalla sekä asettamalla henkilökohtaisia tavoitteita. On kuitenkin tärkeää, että koko työyhteisö sitoutuu ja toimii samojen periaatteiden mukaan. Positiivinen ja avoin toimintakulttuuri edistää myös nuorten yksilöllisyyden huomioimista ja mahdollistaa parempaa yhteistyötä ja kommunikaatiota.

Jokisen ja Piiraisen (2024) haastattelussa tuli toive saada omaohjaajakansioon nuoren osallisuutta tukevaa materiaalia. Piirainen kertoi myös haastattelussa, että sijaiskodin lapsilla ja nuorilla on usein huono minäkuva ja itsetunto. Kaikki haastatteluissa ja kyselyissä saadut tiedot vaikuttivat siihen, että valitsimme kehittämistehtävän keskeiseksi teemaksi nuorten henkilökohtaisen toimijuuden tukemisen eri menetelmien avulla esimerkiksi tunne- ja vahvuustyöskentelyllä. Niiden avulla voidaan parantaa nuoren yhteyttä omiin tarpeisiin ja voimavaroihin, jotka vaikuttavat osallisuuden kokemukseen. Samalla voimme tuoda uusia, innostavia menetelmiä sekä näkökulmia työntekijöille. Tulevina yhteisöpedagogeina koemme tärkeäksi tekijäksi yksilön kokemuksen osallisuudesta, jossa yksilö nähdään arvostettuna, hän kokee tulevansa kuulluksi ja olevansa merkityksellinen osa erilaisia yhteisöjä.

6.2 Tuotoksen esittely

Tilaaaja toivoi omaohjaajatyöskentelyyn nuoren osallisuutta tukevaa materiaalia sekä yhteistä sapluunaa uusien työntekijöiden perehdyttämiseen omaohjaajatyöhön. Kehittämistyön tuotoksena syntyi päivitetty omaohjaajakansio. Kansion tavoitteena on selkeyttää omaohjaajan työnkuvaa ja tarjota helposti saatavilla olevaa materiaalia työskentelyn tueksi. Haastattelujen ja kyselylomakkeiden avulla saimme tietoa siitä, mitä haasteita omaohjaajatyöskentelyssä on ja sen perusteella valitsimme aiheita kansioon.

Kansio suunniteltiin Canvalla ja visuaaliseksi ilmeeksi valitsimme luontoaiheen, koska luonto ja luonnossa liikkuminen ovat Tulilyhdyn perusarvoja. Kansisivu on rauhallinen ja selkeä, ja siitä löytyy Tulilyhdyn logo. Sisällysluettelon (kuva 4) jälkeen laadimme esipuheen, jossa kerromme kansion sisällöstä ja sen tarkoituksesta. Esipuheen lopuksi esittelemme itsemme, kansion tekijät.

Vastasimme tilaajan toiveeseen omaohjaajien perehdytysmateriaalista laittamalla kansion alkuun teoretietoa omaohjaajuudesta, joka on peräisin opinnäytetyömme tietopohjasta. Kerromme omaohjaajuuden merkityksestä ja kiintymyssuhteen luomisesta nuoreen. Yhteisöpedagogin näkökulmasta turvallinen kiintymyssuhde on yksi tekijä sijoitetun nuoren kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa. Toimiessaan omaohjaajana yhteisöpedagogilla on myös mahdollisuus ehkäistä syrjäytymistä vahvistamalla nuoren minäkuvaa ja itsetuntoa. Näitä voi vahvistaa esimerkiksi vahvuus- ja tunnetyöskentelyllä.

Kuva 4: Omaohjaajakansio: Sisällysluettelo.

Päivitimme olemassa olevan listan omaohjaajan työtehtävistä. Aiemmassa kansiossa omaohjaajan työtehtävät oli esitetty yhdellä sivulla eivätkä ne olleet ajan tasalla. Yhdellä sivulla lueteltuna työtehtävät eivät mielestämme olleet selkeät, joten päivitettyyn kansioon laadimme erilliset sivut omaohjaajan työtehtäville nuoren saapuessa yksikköön sekä omaohjaajan työtehtävät

arjessa. Nuoren tullessa yksikköön, omaohjaaja täyttää aloituslomakkeen nuoren kanssa yhdessä ja varmistaa, että nuorella on kaikki tarvittavat hygieniatuotteet ja tavarat. Omaohjaaja huolehtii myös nuoren vaatehankinnoista. Omaohjaaja laatii yhdessä perhetyöntekijän kanssa hoito- ja kasvatussuunnitelman sekä seuraa tavoitteiden toteutumista yhdessä nuoren ja perheen kanssa.

Omaohjaaja toimii arjessa avainhenkilönä nuoren asioiden hoidossa ja hänen keskeisin tehtävänsä on nuoren hyvinvoinnin edistäminen ja opastaminen. Omaohjaaja on vahvasti mukana nuoren elämässä tukemalla tämän koulunkäyntiä ja vapaa-aikaa sekä miettii tulevaisuuden mahdollisuuksia yhdessä nuoren kanssa. Omaohjaajatyön perustana on hyvän vuorovaikutussuhteen luominen nuoren kanssa, jotta luottamussuhde pääsee syntymään. Omaohjaaja suunnittelee ja toteuttaa nuoren kanssa pidettävät kiintymyssuhdetta vahvistavat (KiVa) hetket. Omaohjaajakeskusteluille on annettu yksikössä selkeät raamit ja jokaiselle viikolle on määriteltä oma aihe. Esimerkiksi kuukauden ensimmäisellä viikolla omaohjaaja käy nuoren kanssa läpi perhetyöntekijän laatiman edellisen kuukauden kausikoosteen. Toisella viikolla keskustellaan tavoitteiden mukaisesti nuoren tilanteesta ja edistymisestä.

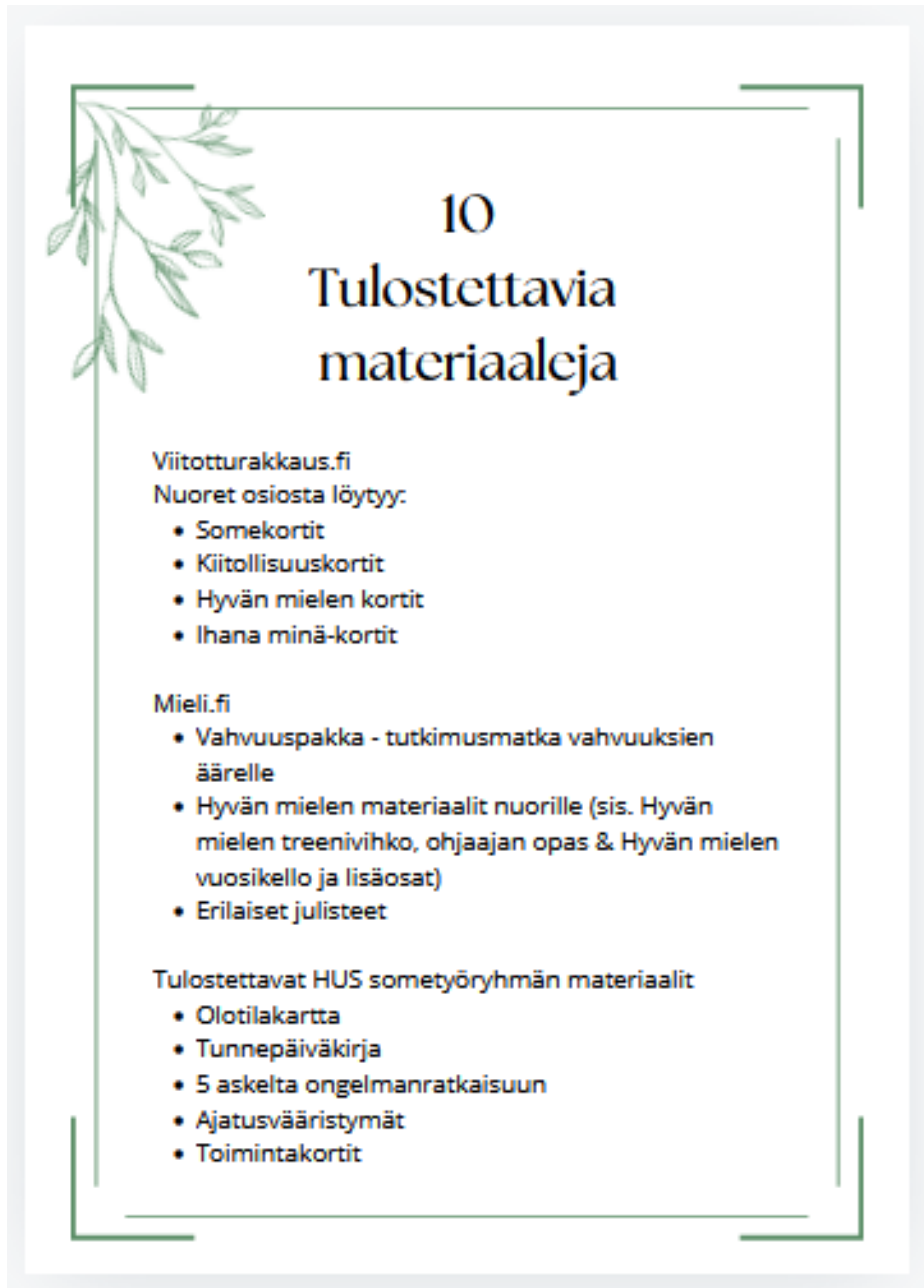
Työntekijät toivoivat valmista materiaalia omaohjaajatyöskentelyyn, ettei työaika menisi sen etsimiseen. Kansiossa on välilehdet eri työskentelymenetelmille helpottamaan materiaalin löytämistä ja jaottelua. Ajatuksenamme oli, että yksikkö jatkaa itse kansion täyttämistä, koska heillä on jo valmista materiaalia. Kansio voisi toimia myös yhtenä väylänä hiljaisen tiedon sekä työntekijöiden osaamisen jakamiseen koko yksikölle. Lomakkeet välilehden alle tulee jo olemassa oleva esitietolomake ja meidän suunnittelema hyvinvoinnin seurantalomake. Muita välilehtiä ovat tunnetyöskentely, kaveritaidot, hyvinvointi, vahvuustyöskentely ja läheisverkosto. Materiaalia keräsimme useilta eri sivustoilta, kuten Mieli.fi, Canva.com, Viitotturakkaus.fi. Kokosimme kansioon myös toimintavinkkejä omaohjaajahetkiin. Kahden vietetty aika voi olla esimerkiksi leipomista, kauneuden hoitoa, harrastamista, ulkoilua, pelaamista tai elokuvan katselua, jutustelua tai ostoksilla käyntiä.

Suunnittelimme aluksi tekevämme kansion, joka sisältäisi useita erilaisia lomakkeita. Kuitenkin lopulta teimme vain yhden lomakkeen, joka on hyvinvoinnin seurantalomake. Yksiköllä on jo käytössään heidän tarpeitaan vastaava esitietolomake ja hoito- ja kasvatussuunnitelma löytyy Nappula-järjestelmästä. Pohdimme myös päihdekartoituslomakkeen laatimista, mutta yksikön mukaan se on helpompi tehdä netissä yhdessä nuorten kanssa. Hyvinvoinnin seurantalomake

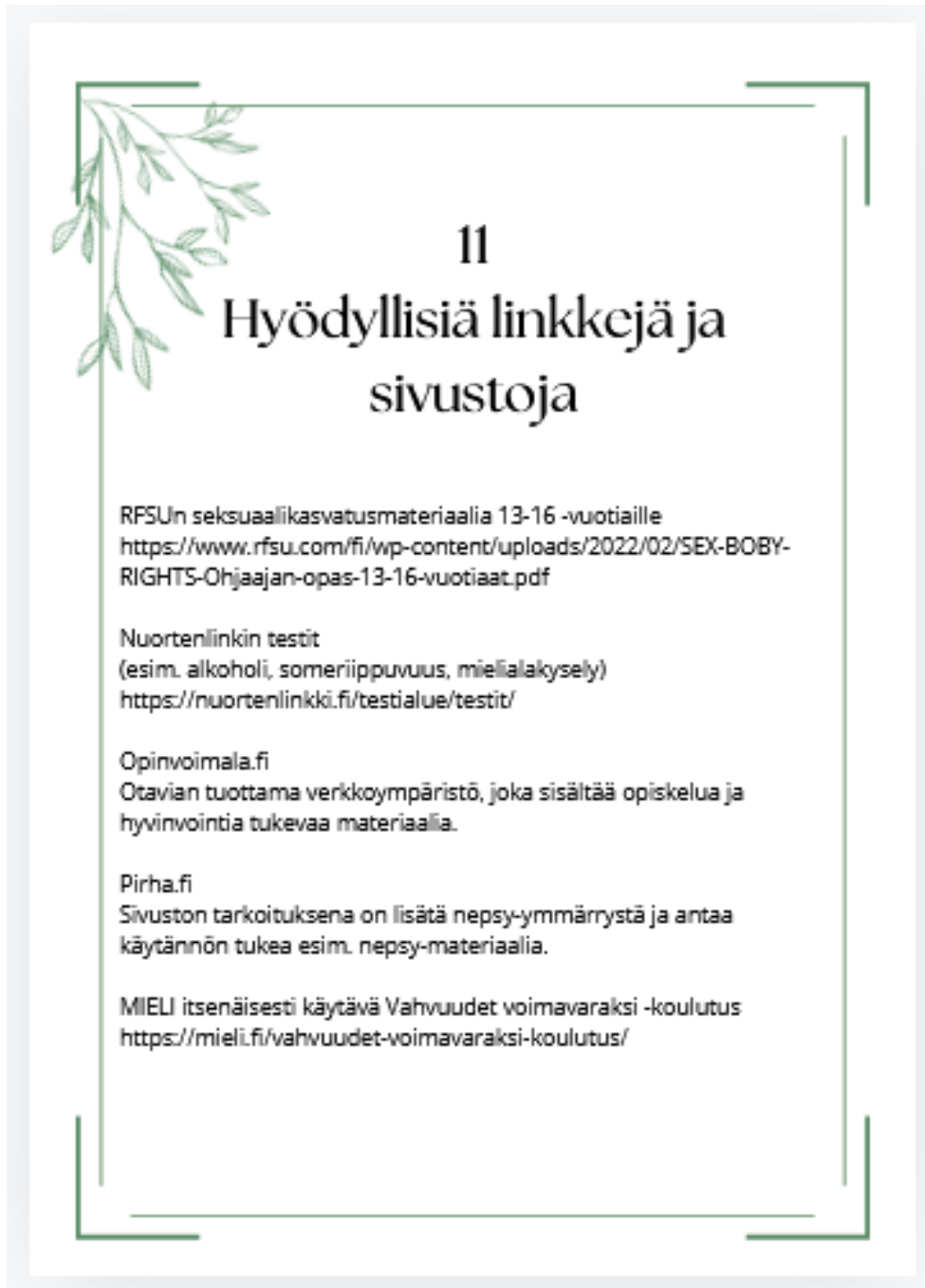
tarjoaa rakenteen, jonka avulla omaohjaaja voi seurata nuoren vointia ja hyvinvointia monipuolisesti. Samalla se mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden tunnistamisen ja tavoitteiden asettamisen nuoren tukemiseksi. Seurantalomakkeen avulla ohjaaja voi myös havaita mahdolliset muutokset nuoren tilanteessa ja reagoida niihin asianmukaisesti.

Tunnetyöskentely osiosta löytyy erilaisia keinoja ikävien tunteiden hallintaan, väritettävä kuva mielialanseurantaan ja mielialapäiväkirja. Valitsimme kansioon kaksi erilaista työkalua mielialan seurantaan, koska toisten voi olla helpompi ilmaista tunteensa värittämällä ja toisten sanoittamalla. Kaveritaidot osiossa käsitellään ihmissuhdetaitoja, koska Soilen harjoittelun aikana Lakotassa kaveritaidot nousivat esille asiana, jossa nuoret tarvitsevat erityisesti tukea ja harjoitusta. Hyvinvointi osiossa tutustutaan omaan identiteettiin ja pohditaan tulevaisuuden tavoitteita. Kiihtolisuuspäiväkirja auttaa tunnistamaan elämässä olevia hyviä asioita ja voi ylläpitää hyvää mieltä ja mielenterveyttä.

Yksikössä käytetään nuoren elämäntilanteen kartoittamiseen elämänjanaa, joten teimme valmiin pohjan myös sille. Vahvuustyöskentelyn alle kokosimme materiaalia itsetunnon vahvistamiseksi ja omien vahvuuksien tunnistamiseksi. Piirainen (2024) kertoi haastattelussa, että sijaiskodin lapsilla on usein huono minäkuva ja itsetunto, joten halusimme keskittyä materiaalin avulla positiiviseen vahvistamiseen ja voimavarojen lisäämiseen. Läheisverkoston kartoittamiseksi teimme pohjan sukupuulle ja päivitimme verkostokarttapohjan. Kansion loppuun teimme listan tulostettavista materiaaleista (kuva 5), joita voi hyödyntää omaohjaajatyöskentelyssä, kuten esimerkiksi erilaisia kortteja, valmiita työkirjoja ja tunnepäiväkirja. Viimeisellä sivulla on vielä mainittu hyödyllisiä linkkejä ja sivustoja (kuva 6), joista saa valmista materiaalia muun muassa päihde- ja seksuaalikasvatukseen.

Kuva 5: Omaohjaajakansio: 10 Tulostettavia materiaaleja.

Kuva 6: Omaohjaajakansio: 11 Hyödyllisiä linkkejä ja sivustoja.

Miettinen (2024) mainitsi benchmarking haastattelussa Umbrella-työkirjan, joka heillä on käytössä Palmukoti Keravassa. Umbrella-työkirja on lainattavissa ammattikorkeakoulujen kirjastoista ja siihen tutustuminen on ehdottomasti suositeltavaa. MIELI Suomen Mielenterveys ry on laatinut Hyvän mielen treenivihkon, joka on ostettavissa tai tulostettavissa heidän nettisivuiltaan. Vihkosta löytyy materiaalia, jolla voi vahvistaa mielen hyvinvointia. Suosittelemme,

että jokaiselle nuorelle otettaisiin käyttöön oma Hyvän mielen treenivihko. Nuori voisi täyttää sitä yksin tai yhdessä omaohjaajan kanssa. Valmiiden työkirjojen avulla työntekijät saisivat kaipaamaansa valmista materiaalia, ja työskentely nuorten kanssa olisi sujuvampaa ja johdonmukaisempaa.

Positiiviseen vahvistamiseen suosittelemme vahvuustyöskentelyä. Esimerkiksi MIELI ry:n tuottama Vahvuuspakka tarjoaa erilaisia työskentelymahdollisuuksia ja sisältää ohjeet luontevahvuuksien parissa työskentelyn aloittamiseksi. Vahvuustyöskentely voi auttaa nuorta tunnistamaan omat luontevahvuutensa ja ymmärtämään niiden yhteyden omaan hyvinvointiinsa sekä mahdollisuuteen saavuttaa niiden avulla tavoitteitaan ja unelmiaan. Vahvuuspakkan voi tilata tai tulostaa MIELI Suomen mielenterveys ry:n nettisivuilta.

Saimme omaohjaajakansion valmiiksi elokuun alkupuolella ja jalkautimme sen tilaajan käyttöön sovitusti. Tilaaja kertoi ottavansa kansion käyttöön saman tien ja järjestävänsä tiimipalaverin, jossa kansio esitellään työntekijöille. Näin uusi työmenetelmä saadaan tehokkaasti osaksi arjen toimintaa ja kaikki työntekijät ovat tietoisia sen sisällöstä ja käytöstä sekä osaavat hyödyntää sitä päivittäisessä työssään. Elokuun aikana työntekijät vastasivat Microsoft Formsilla tekemäämme palautekyselyyn koskien omaohjaajakansiota.

7 LOPUKSI

Tässä luvussa tarkastelemme opinnäytetyöprosessin kulkua ja sen onnistumista. Kerromme prosessin etenemisestä, onnistumisista sekä siinä kohtaamistamme haasteista ja niiden ratkaisuista. Esitämme myös uusia kehitysideoita, joita nousi esiin tutkimuksen aikana. Nämä ideat voivat tarjota uusia näkökulmia ja suuntia tulevalle tutkimukselle. Lisäksi pohdimme opinnäytetyön hyödynnettävyyttä ja käsittelemme työn eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä asioita, kuten tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden anonymiteetin suojelua ja tiedonkeruun eettisiä periaatteita. Tilaajan antaman palautteen perusteella arvioimme työn onnistumista ja sen vastaavuutta tilaajan odotuksiin. Lopuksi pohdimme yhteisöpedagogin näkökulmaa koulutuksen, lastensuojelun ja sosiaalipedagogisen työn tasojen kautta.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyö prosessina oli todella opettavainen ja olemme oppineet paljon sekä aiheesta että itsestämme. Olemme kehittäneet tiedonhakutaitojamme ja on ollut ilo huomata, että kaikenlainen kirjoittaminen on helpottunut opinnäytetyön myötä. Hyvä keskinäinen vuorovaikutus, määrätietoinen tekeminen ja kyky jakaa vastuuta auttoivat meitä etenemään ja saavuttamaan asetetut tavoitteet. Yhteistyömme on ollut mutkatonta koko opinnäytetyön ajan ja toisen tuki edellytys valmiille opinnäytetyölle.

7.1 Opinnäytetyöprosessi ja arviointi

Opinnäytetyöprosessimme lähti liikkeelle Soilen saadessa aiheen kehittämistyölle harjoittelupaikasta huhtikuussa 2024. Meille oli itsestään selvää, että teemme opinnäytetyön parityönä, koska olemme opintojen alusta lähtien tehneet paljon yhteistyötä. Aloitimme opinnäytetyön tekemisen toukokuussa 2024 aihe-ehdotuksella ja opinnäytetyösuunnitelmalla. Opinnäytetyösuunnitelma piti sisällään aineistohallintasuunnitelman, selosteen henkilötietojen käsittelytoimista, tutkittavan informointi- ja suostumuslomakkeen ja opinnäytetyösopimuksen Tulilyhtey Oy:n kanssa. Toukokuun aikana perehdyimme opinnäytetyön aiheeseen ja haastattelimme lastenkodin johtajaa ja hoito- ja kasvatusjohtajaa. Koska kummallakaan ei ole kokemusta lastensuojelussa työskentelystä, kävimme läpi paljon aineistoa aiheeseen liittyen. Perehdyimme erilaisia lähteitä käyttäen omaohjaajuuteen, lastensuojeluun, yksilöllisyyden tukemiseen, osallisuuden huomioimiseen ja nuoruuteen elämänvaiheena.

Kesäkuussa aloitimme opinnäytetyön tietopohjan kirjoittamisen. Saimme hyviä vinkkejä tietopohjan rakenteeseen opinnäytetyön ohjaajalta ja tietopohjan kirjoittaminen sujui vaivattomasti.

Mietimme yhdessä tilaajan kanssa sopivaa ajankohtaa kyselyille ja kesäkuun alkupuolella lähetimme kyselyt yksikön työntekijöille sekä sijoituksessa oleville nuorille. Aineistonkeruun suunnitelmien mukaan. Meillä oli tiedossa, että kesälomat tuovat haasteita kyselytutkimukselle ja saattaa vaikuttaa vastaajamääriin. Olimmekin tyytyväisiä saadessamme lähes kaikilta työntekijöiltä vastauksen kyselyyn. Nuorten vastausten määrään vaikutti juuri alkanut kesäloma ja sen myötä alkaneet kotiharjoittelut. Pohdimme, olisiko kysely tavoittanut useamman, jos vastauslinkki olisi laitettu nuorten omiin sähköposteihin yksikön yhteisen koneen sijaan. Tällöin jokainen nuori olisi voinut vastata kyselyyn itsenäisesti ja omassa tahdissaan kotiharjoittelun aikana. Tämä olisi voinut lisätä vastausprosenttia.

Kesä- ja heinäkuun aikana analysoimme kyselyiden ja haastatteluiden tulokset. Analysointi osio oli meille opinnäytetyön haastavin vaihe ja se vei paljon aikaa. Tutkimustyö oli meille molemmille ensimmäinen ja perehdyimme useisiin eri laadullisen tutkimuksen oppaisiin sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun opetusmateriaaliin saadaksemme tietoa analysointimenetelmistä. Heinäkuun puolessa välissä laitoimme valmiin omaohjaajakansion, tekemämme lomakkeen sekä opinnäytetyön luettavaksi Tulilyhtyyn. Pidimme tilaajan kanssa yhteisen Teams-palaverin elokuun alussa, jossa kävimme palautekeskustelun. Keskustelussa sovimme, että kansio jalkautetaan yksikköön mahdollisimman pian.

Palautekysely työntekijöille lähetettiin elokuun loppupuolella. Palautekyselyn vastauksia luukiessa mietimme, että olisi ollut hyvä olla itse paikan päällä jalkauttamassa kansion käyttöönottoa. Tämä olisi mahdollistanut työntekijöiden kysymyksiin vastaamisen ja meidän ajatusten avaamisen kansioon liittyen. Olisimme voineet esitellä kansion itse työntekijöille ja kertoa, että tarkoituksena on yhdistää yksikön käytössä oleva materiaalikansio ja meidän tekemä omaohjaajakansio. Käyttönoton sujuvoittamiseksi olisimme lisäksi voineet luoda käyttöohjeet kansiolle, jolloin jokainen työntekijä olisi saanut kirjallista tietoa kansion tarkoituksesta ja meidän suunnitelmistamme sen jatkokehittämiseksi.

Kehittämistyön tuloksia analysoidessa esiin nousi muutamia asioita, joita olisimme voineet tehdä toisin. Haastatteluaineistoa analysoidessa huomasimme, että olisimme voineet kysyä tarkentavia kysymyksiä esiin tulleista asioista. Työntekijöiden kyselytutkimuksessa olisimme voineet laittaa monivalintakysymyksissä rajoituksen vastausvaihtoehdoille sen sijaan, että vastaaja pystyi valitsemaan halutessaan kaikki vastausvaihtoehdot. Rajaamalla vastausvaihtoehtojen määrää olisimme saaneet tarkempaa tietoa. Nuorten kyselytutkimuksessa mietimme, olisiko

kyselylomakkeella pitänyt olla ”en osaa sanoa”-vaihtoehto, koska yksi vastaaja vastasi kaikkiin kysymyksiin ”ei ollenkaan”.

Keräsimme kyselyillä ja haastatteluilla aineistoa omaohjaajatyöskentelystä, ja ideoita sen kehittämiseen. Tuotoksen ajateltiin alun perin sisältävän meidän suunnittelemaa lomakkeita omaohjaajatyöskentelyyn. Kuitenkin valmiiseen tuotokseen teimme vain yhden lomakkeen, koska kaikkiin muihin aihealueisiin löytyi todella hyvin valmista materiaalia työskentelyn helpottamiseksi. Tilaajan toiveena oli, että päivitettyä omaohjaajakansiota voisi käyttää myös uusien työntekijöiden perehdytykseen, joten toimimme kansioon teoriatietoa omaohjaajuudesta ja omaohjaajan työtehtävät. Tilaaja voi kehittää opinnäytetyötämme edelleen täydentämällä kansiota omilla materiaaleillaan tekemiemme valmiiden välilehtien alle.

Jokisen ja Piiraisen haastattelussa tuli esiin hiljaisen tiedon keräämisen ja jakamisen tarve. Jouduimme kuitenkin rajaamaan kehittämistyömme koskemaan omaohjaajan perehdytystä sekä omaohjaajatyöskentelyä. Jokinen mainitsi haastattelussa, että osa työntekijöistä on ollut alalla pitkään ja heillä voi olla paljon kokemuksen kautta hankittua tietoa omaohjaajuudesta. Hiljaisen tiedon kerääminen ja jakaminen voisi olla jatkoa kehittämällemme omaohjaajakansiolle. Näin työntekijät voisivat oppia toistensa kokemuksista ja koko yksikkö voisi hyödyntää parhaita käytäntöjä.

Aiheemme liittyen lastenkodin omaohjaajakansioon on opinnäytetyönä yleinen. Opinnäytetyömme on kuitenkin juuri tälle sijaishuoltoyksikölle tärkeä, sillä se herätti keskustelua ja toi uusia näkökulmia nuorten yksilöllisyyden tukemiseen. On tiedossa, että laitos kasvuympäristönä saattaa vaikuttaa nuoren tulevaisuuden näkymiin. Esimerkiksi luontevahvuuksien tunnistamisella voidaan edistää etenkin erityistä tukea tarvitsevan nuoren kokonaisvaltaista kasvua ja vahvistaa itsetuntoa. Tämän tutkimuksen pohjalta tuotetun kansion avulla työntekijät pystyvät huomioimaan nuoren yksilöllisyyden paremmin ja sillä voi olla vaikutusta moneen nuoreen nyt ja tulevaisuudessa.

Opinnäytetyössämme huomioidaan sekä tilaajan tarpeet että lastensuojelun parhaat käytännöt ja se heijastaa kehittyvää ammattiosaamista ja oppimista alalla. Kehittämällä omaohjaajakansioita ja tuomalla esiin toimivia menetelmiä on lastensuojelutyöllä mahdollisuus muuttua entistä ammattimaisemmaksi ja systemaattisemmaksi. Uusien oppien ja käytäntöjen jakaminen muiden toimijoiden kanssa auttaa tehokkaiden työtapojen leviämässä laajemmin. Työmme ei siis pelkästään vastaa yksittäisen tilaajan tarpeisiin, vaan sillä on myös laajempi vaikutus koko lastensuojelualan kehittämiseen ja yhteisöpedagogin ammattiosaamisen vahvistamiseen.

7.2 Opinnäytetyön hyödynnettävyys

Kansiota työvälteenä voidaan käyttää monessa nuorisotyön muodossa. Päivitetystä omaohjaajakansioista on julkisesti saatavilla sisällysluettelo, tulostettavat materiaalit sekä hyödylliset linkit ja sivustot. Kansiomme voi toimia inspiraationa ja mallina muille sijaishuoltoyksiköille tai nuorisoalan toimijoille. Erityisesti sisällysluettelo auttaa suunnittelemaan kunkin toimijan toiminnalle sopivan rakenteen ja sisällön, jolloin työskentelyä voidaan kehittää vastaamaan yksilöllisiä tarpeita. Omassa työssämme nuorisoalan eri työkentillä kansio toimii tehokkaana apuvälteenä esimerkiksi vahvuustyöskentelyssä, tarjoten selkeät ja käyttövalmiit materiaalit ohjaajien tueksi.

Listamme tulostettavista materiaaleista on hyödyllinen nuorisotyössä. Materiaaleja voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi nuorisotaloilla ja -tiloilla, etsivässä nuorisotyössä sekä koulu- ja nuorisotyössä. Kansio edistää ammattilaisten osaamisen kehittymistä ja suunnitelmallisuutta sekä tarjoaa konkreettisia työvälteenä nuorten kanssa työskentelyyn. Se tukee pitkäjänteisesti nuorten yksilöllisten vahvuuksien ja voimavarojen tunnistamista, vahvistaen heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan.

Kansio voi olla fyysisessä tai sähköisessä muodossa, jolloin se on helposti kaikkien saatavilla. Kansion tekeminen ja säännöllinen päivittäminen auttavat toiminnan selkiyttämässä ja sitä voidaan käyttää uusien työntekijöiden perehdytyksessä. Kansion käyttö voi helpottaa työntekijöiden yhteistyötä ja edistää yhtenäisempien käytäntöjen kehittämistä. Tiedon keskitetty saataavuus vähentää päällekkäistä työtä, jolloin aikaa jää enemmän nuorten hyvinvoinnin ja osallistumisen parantamiseen. Myös parhaiden ideoiden ja uusien käytäntöjen jakaminen helpottuu, mikä vahvistaa alan kehitystä ja osaamista.

7.3 Työn eettisyys ja luotettavuus

Ihmisiin liittyvissä tutkimuksissa on olennaista pohtia eettisiä kysymyksiä sekä ennen tutkimuksen aloittamista että sen aikana (Nivala & Ryynänen 2024, 221). Tutkijan tulee siis noudattaa eettisiä periaatteita kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Eettisyyden huomioiminen takaa tutkimuksessa käytettyjen menetelmien ja analyysitapojen olevan sellaisia, että ne voisivat toimia ohjenuorana kaikille hyvin toteutetuille tutkimuksille. (Puusa & Juuti 2020, 175.) Opinnäytetyöprosessin aikana mietimme työn eettisyyttä jo tehdessämme aineistonhallintasuunnitelmaa. Meidän ei kuitenkaan tarvinnut tehdä eettistä ennakoarviointia, koska opinnäytetyön tutkimus

keskittyi lastenkodin omaohjaajatyöskentelyyn ja tietoa kerättiin pääasiassa ohjaajilta ja lastenkodin esihenkilöiltä. Lastenkodin työntekijöille ja nuorille suunnattu kyselylomake oli anonyymi eikä niissä kerätty tunnistettavia henkilötietoja.

Koska tutkimuksesta ei aiheutunut haittaa tai turvallisuusuhkaa osallistujille ja osallistuminen oli kaikille vastaajille vapaaehtoista, emme tarvinneet tutkimuslupia. Osallistujia informoitiin tutkittavan informointilomakkeella, jossa kerroimme tutkimuksen tarkoituksen, tutkimusmenetelmät, vapaaehtoisuuden ja tutkimuksen toteuttajat. Kaikki keräämämme aineisto on säilytetty ja tullaan tuhoamaan Humanistisen ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaisesti.

Tutkimuksen aineisto kerättiin ja analysoitiin huolellisesti. Tutkimuksen otos oli kuitenkin pieni ja rajattu tiettyyn ryhmään, mikä saattaa vaikuttaa tulosten luotettavuuteen ja yleistettävyyteen. Tutkimuksen laatuun voi vaikuttaa tekijöiden kokemattomuus tutkimustyöstä tämän tutkimuksen ollessa ensimmäinen kummallekin. Kuitenkin yhdessä työskennellen olemme pystyneet tarkastelemaan käsiteltävää aihetta eri näkökulmista.

Olemme suorittaneet tiedonhaun luotettavista ja tunnetuista tietokannoista ja pyrkineet käyttämään mahdollisimman tuoreita lähteitä. Lähdeviittaukset on merkitty Humanistisen ammattikorkeakoulun kirjallisten töiden ohjeiden mukaisesti. Saavutettavuuden varmistamiseksi olemme lisänneet kuviin ja kuvioihin vaihtoehtoiset tekstit.

7.4 Tilaajan palaute

Kävimme palautekeskustelun tilaajan kanssa elokuun alkupuolella. Tilaaja kehui opinnäytetyötämme laadukkaaksi ja hyvin tehdyksi. Olimme pohtineet omaohjaajuutta monelta eri kantilta, ja lähteistä erityismaininnan sai lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lääketieteen tohtori ja Pelastakaa Lapset ry:n entinen ylilääkäri Jari Sinkkonen. Tilaajan palautteen perusteella teimme vielä muutamia tarkennuksia tietopohjaan.

Tilaaja totesi, että opinnäytetyön tilaukselle oli selkeästi ollut tarvetta ja he olivat saaneet siitä jo uusia kehitysideoita työyhteisöön. Keskustelua herätti esimerkiksi työajan riittävyys omaohjaajatyöskentelylle, ohjaajien oman työn arvostaminen ja se mikä arjessa mielletään omaohjaajatyöskentelyksi. Benchmarking-haastattelussa esiin tullut Familiar Oy:n omaohjaajakoulutus olisi tilaajan mielestä kovasti kaivattu lisä työskentelyn tueksi. Se toisi konkreettisia työkaluja ja menetelmiä omaohjaajien päivittäiseen työhön, koska tutkintokoulutuksissa ei suoraan tällaisia asioita opeteta.

Tilaaaja oli tyytyväinen tekemäämme omaohjaajakansioon. Tilaaajan mielestä päivitetty kansio oli kattava ja selkeä ja hän näki sen helpottavan omaohjaajien työskentelyä. Tilaaaja aikoo yhdistää menetelmäkansion ja tekemämme omaohjaajakansion yksiin kansiin. Tilaaajalta saamamme palautteen perusteella olemme saavuttaneet omaohjaajakansiolle asettamamme tavoitteet erinomaisesti.

Elokuun lopulla teimme työntekijöille Microsoft Formsilla palautekyselyn omaohjaajakansioista. Saimme kyselyyn vain neljä vastausta, joten tuloksista ei voida tehdä kattavia johtopäätöksiä. Kolme neljästä vastaajasta piti omaohjaajakansiota helppokäyttöisenä ja kaikki vastaajat kokivat sen tukevan heitä työssään hyvin. Lisäksi kaikki vastaajat arvioivat, että kansio on vaikuttanut myönteisesti heidän työtehtäviensä sujuvuuteen sekä ajanhallintaan ja he kertoivat käyttävänsä kansiota viikoittain. Hyödyllisimmiksi osioiksi mainittiin erityisesti uudet materiaalit, omaohjaajuuden käsitteen avaaminen sekä vahvuustyöskentely.

Omaohjaajakansio sai kiitosta sen selkeydestä ja visuaalisesta ilmeestä. Pientä kritiikkiä saimme yhdeltä vastaajalta siitä, etteivät materiaalit olleet hänen mielestään oikeiden välilehtien alla ja toinen vastaaja toivoi tunnetyöskentelyyn enemmän materiaalia. Emme kuitenkaan tehneet muutoksia, koska materiaalit oli mielestämme sijoitettu loogisesti ja enemmistö vastaajista oli samaa mieltä. Se materiaali mikä yhdelle on tunnetyöskentelyä, voi toiselle olla osa vahvuustyöskentelyä. Materiaalit voivat olla eri työntekijöille eri yhteyksissä hyödyllisiä. Valmistamasta materiaalia emme keränneet suuria määriä, koska tiesimme, että yksikössä oli jo ennestään runsaasti tarvittavaa materiaalia. Tavoitteena olikin, että yksikkö jatkaa kansion täydentämistä meidän suunnitteleminen välilehtien alle. Näin yksikköön saadaan yksi toimiva ja selkeä omaohjaajakansio.

7.5 Yhteisöpedagogin näkökulma

Koulutuksemme on antanut meille runsaasti tietoa ja osaamista, joilla voimme tukea nuorten kasvua ja kehitystä. Olemme saaneet paljon uusia näkökulmia ja valmiuksia edistää osallisuutta, jonka näemme olevan hyvinvoinnin keskiössä. Yhteisöpedagogit toimivat usein myös sillanrakentajina eri yhteisöjen ja nuorten välillä, edistäen parempaa ymmärrystä ja yhteistyötä. Tämä rooli mahdollistaa nuorten äänen kuulumisen ja heidän tarpeidensa huomioimisen erilaisissa ympäristöissä.

Vaikka lastensuojelu mielletään usein sosiaalialan työkentäksi, yhteisöpedagogilla on siellä oma tärkeä roolinsa. Yhteisöpedagogin työ lastensuojelussa keskittyy usein nuorten arjen tukemiseen ja heidän voimavarojensa vahvistamiseen. Yhteisöpedagogi voi edistää nuorten hyvinvointia ja ehkäistä syrjäytymistä keskittymällä yhteisöllisyyden ja osallisuuden merkitykseen sekä ennaltaehkäisevään työhön.

Vuonna 2017 Humanistisen ja kasvatustieteiden yhteisöpedagogikoulutusta tuottavat ammattikorkeakoulut pyysivät Valviralta lisäselvitystä yhteisöpedagogien mahdollisuuksista toimia lastensuojelutehtävissä laillistettuina ammattihenkilöinä. Valvira lausui selvityksessään, että vaikka yhteisöpedagogeilla ei ole oikeutta käyttää sosiaalihuollon nimikesuojattua ammattinimikettä, voivat he siitä huolimatta työskennellä monissa eri tehtävissä sosiaalihuollon palveluissa. Työnantajilla on laaja oikeus määritellä henkilöstön pätevyysvaatimukset, kunhan käytettävissä on myös riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä. (Valvira 2017.)

Sosiaalipedagogisen työn tasot toimivat yhteisöpedagogin työn ohjenuorina. Edistämällä osallisuutta, esimerkiksi positiivisen psykologian ja vahvuustyöskentelyn avulla, voidaan voimaannuttaa ja auttaa nuorta löytämään oma potentiaalinsa. Ympäriille tarvitaan myös yhteisöjä, jotta nuori voi kasvaa täyteen mittaansa ja löytää paikkansa yhteiskunnan jäsenenä.

*”Pitää löytää kaiken sen pahuuden keskeltä
hyvyys ihmisyydessä.
Kaikki ne kimaltavat pisarat elämässä.
Ei tarvitse etsiä mitään kovin suurta,
ei kiivetä mahdotonta vuorta.
Sillä valonpisaroita on kaikkialla.
Sinussa ja minussa.”*

Ote kirjoittajan Pikkumyy runosta kirjasta Minä jaksan tämän päivän, tarinoita lastensuojelusta (toim. Hirvonen & Hurskainen).

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Heikkinen, Alpo 2013. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Teema 5. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 197–208.
- Asetus sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015, 7§
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Teema 5. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 13–42.
- Biocodex Oy 2024. ADHD lapsella. Viitattu 1.7.2024. <https://adhdtutuksi.fi/mika-on-adhd/adhd-lapsella/>
- Heino, Tarja 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Teema 5. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 84–107.
- Heinonen, Hanna 2007. Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä. SOCCAn ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja nro 16, 2007. Viitattu 3.7.2024. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=ca0840f2-fdf4-4bd2-910e-2298a3af21c4>
- Helsingin Sanomat 2024. Joka kuudennesta yläkoululaisesta tehty lastensuojeluilmoitus – ”Järjestelmä tuottaa tätä”. Viitattu 3.6.2024. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000010399064.html>
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2016. Tutki ja kirjoita. 21. painos. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hirvonen, Mari 2023. Omaohjaaja lapsen luottoaikuisena lastensuojelun sijaishuollossa. Teoksessa Elina Kekkonen & Johannes Jahnukainen (toim.) Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023, 64–72. Viitattu 11.6.2024. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>
- Holmi, Laura & Kekkonen, Elina 2023. Lasten suojelemisen nykytila ja tulevaisuus. Selvitys kuntien ja kuntayhtymien lasten ja perheiden sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakastyön ammattilaisten näkemyksistä lastensuojelun ja lasten suojelemisen nykytilasta ja tulevaisuudesta. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 1/2023. Viitattu 5.6.2023. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/01/20220116LastensuojelunNykytilaJaTulevaisuusSelvitys.pdf>
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Teema 5. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 149–164.

- Humak 2024. Opetussuunnitelmat (OPS). Koulutuskohtaiset kompetenssit. Yhteisöpedagogi (AMK). Viitattu 14.6.2024. https://opiskelijanopas.humak.fi/?page_id=920
- Häkkinen, Miikka & Koivisto, Maaria & Ryhänen, Teemu & Sadeniemi, Minna & Tsokkinen, Anna-Liisa 2019. Viisas mieli. Opas tunnesäätelystä kärsiville. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 2020. Sosiaalipedagogiikka seuraa aikaansa. Tietopankki. Kansalaisfoorumi. Viitattu 29.7.2024. <https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/sosiaalipedagogiikka-seuraa-aikaansa/>
- Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja 2018. Johdanto. Teoksessa Hyvärinen Sauli & Pösö Tarja (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 7–28.
- Into ry 2022. Vahvuuspakka tuo nuoren vahvuudet ja potentiaalin esille. Viitattu 11.7.2024. <https://www.intory.fi/ajankohtaista/uutiset/vahvuuspakka-tuo-nuoren-vahvuudet-ja-potentiaalin-esille/>
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Scheider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 13.6.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2015. Temperamentti – Ihmisen yksilöllisyys. 5. painos. EU: WSOY.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityspsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Lamponen, Tuuli 2016. Kiireellinen sijoitus vai ”minihuostaanotto”? Teoksessa Enroos Rosi & Heino Tarja & Pösö Tarja (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 126–140.
- Lesonen, Tiia 2022. Aikuinen voi vahingossa lytätä nepsy-lapsen itsetunnon – Kokosimme 10 vinkkiä, joilla voi helpottaa lapsen kuormittumista. Nokian uutiset 2.6.2022. Viitattu 1.7.2024. <https://www.nokianuutiset.fi/elamanmeno/art-2000008858804.html>
- Lastensuojelulaki 417/2017
- Lastensuojelun keskusliitto 2023. Jälkihuolto. Viitattu 3.6.2024. <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/jalkihuolto/>
- Lastensuojelun keskusliitto 2018. YK:n sijaishuollon ohjeet. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 1/2018. Viitattu 7.6.2024. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/sijaishuollon_ohjeet_final.pdf
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023. Nuoren aivojen kehitys. Viitattu 3.7.2024. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/nuoren-aivojen-kehitys/>
- Nivala, Elina & Ryytänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Nivala, Elina 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Ilona Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print Oy, 18–25.

- Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2024. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillistä yhteiskuntaa ja kestävä elämää. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillistä yhteiskuntaa ja kestävä elämää. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Niskanen, Tuula & Jussila, Virpi 2024. Nepsy-materiaalipakki ammattilaiselle auttaa tukemaan henkilöitä, joilla on neuropsykiatrisia erityispiirteitä. Viitattu 11.7.2024. https://www.sosiaalialantietopalvelu.fi/artikkelit/nepsy_valmennus_materiaali
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uutta osaamista liiketoimintaan. (E-kirja.) 3.–4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Oulun yliopisto 2024. Neurokehitykselliset häiriöt yleisiä kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla – perheiden köyhyys yhteydessä sijoituksiin. <https://www oulu.fi/fi/uutiset/neurokehitykselliset-hairiot-yleisia-kodin-ulkopuolelle-sijoitetuilla-lapsilla-perheiden-koyhyys>
- Parkkonen, Johannes 2023. Nuorten hyvinvointi turvaa tulevaisuuden yhteisöt. Blogikirjoitus 18.4.2023. Suomen mielenterveys ry. Viitattu 4.6.2024. <https://mieli.fi/blogit/nuorten-hyvinvointi-turvaa-tulevaisuuden-yhteisot/>
- Puusa, Anu 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Roti Johanna & Peräaho, Kati 2022. Vahvuuspakka. MIELI Suomen mielenterveysliitto ry. Viitattu 11.7.2024. <https://mieli.fi/wp-content/uploads/2022/04/Ohjevihko-ohjaajalle.pdf>
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Sinkkonen Jari 2015. Omahoitaja lapsen ja nuoren kasvun tukena. Teoksessa Jari Sinkkonen ja Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Tallinna: Kustannus Oy Duodecim, 241–247.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2024a. Lastensuojelu. Viitattu 3.6.2024. <https://stm.fi/lastensuojelu>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2024b. Perhehoito. Viitattu 4.6.2024. <https://stm.fi/perhehoito>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. Viitattu 5.6.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf; jssessionid=500509E74EFC5117EA0FB5C3ACD21518?sequence=1
- SOS-Lapsikylä 2024. Turvallista ja kuntouttavaa arkea SOS-Lapsikylän laitoshoidossa. Viitattu 6.6.2024. <https://www.sos-lapsikyla.fi/laitoshoido/>

Suomen perustuslaki 731/1999, 6§

Tampereen yliopisto 2024. Tietoarkisto. Kvalitatiivisen datan käsittely. Litterointi. Viitattu 19.6.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/kvalitatiivisen-datan-kasittely/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024a. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 3.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024b. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 3.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024c. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Viitattu 5.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024d. Lastensuojelun asiakassuunnitelma. Viitattu 5.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-asiakassuunnitelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024e. Hyvän kohtelun suunnitelma. Viitattu 6.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/lasten-ja-nuorten-lastensuojeluopas/lastensuojelun-viranomaisten-valvonta/hyvan-kohtelun-suunnitelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024f. Rajoitukset sijaishuollossa. Viitattu 7.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitukset-sijaishuollossa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024g. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. Viitattu 10.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammainen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024h. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 11.6.2024. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a. Avohuollon tukitoimet. Lasten ja nuorten lastensuojeluopas. Viitattu 4.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/lasten-ja-nuorten-lastensuojeluopas/lastensuojelun-toiminta/lastensuojelun-avohuolto/avohuollon-tukitoimet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023b. Sijaishuollon laatuksiteerit. Viitattu 7.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-laatuksiteerit>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023c. 32 laatusuosituksista kootusti. Viitattu 7.6.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-laatusuositus/32-laatusuosituksista-kootusti>

Timonen-Kallio, Eeva 2010. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Umbrella-työkirja. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 50. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy.

- Tulilyhty 2024a. Tulilyhty Oy. Viitattu 3.6.2024. <https://www.tulilyhty.fi/>
- Tulilyhty 2024b. Yksiköt. Viitattu 3.6.2024. <https://www.tulilyhty.fi/yksikot/>
- Tulilyhty 2024c. Työskentelymenetelmät. Viitattu 10.6.2024. <https://www.tulilyhty.fi/tyoskentelymenetelmat/>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. EU: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Unicef 2024. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 5.6.2024. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Valli, Raine 2018. Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. (E-kirja.) Jyväskylä: PS-kustannus
- Valvira 2017. Valviran lausunto yhteisöpedagogien kelpoisuudesta sosiaalialan tehtäviin. Dnro 407/12.00.12.00/2017. Viitattu 15.9.2024 <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2017/03/Valviran-lausunto-yhteis%C3%B6pedagogien-kelpoisuudesta-sosiaalialan-teht%C3%A4viin.pdf>
- Vehkalahti, Kimmo 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto. Viitattu 17.6.2024. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content>
- Väisänen, Mira & Määttä, Jukka (toim.) 2015. Moninaisille kentille - Yhteisöpedagogien työelämään sijoittuminen, koulutuskokemukset ja jatko-opintosuunnitelmat. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja 2. Kaarina: Winbase. Viitattu 5.6.2024. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101742/978-952-456-209-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2#idm46111188336592

HAASTATTELUT:

- Jokinen, Riikka & Piirainen, Elisa 2024. Lastenkodinjohtaja ja hoito- ja kasvatusjohtaja Tulilyhty Oy. Teams-haastattelu 22.5.2024. Haastattelijat: Tuula Kaukola & Soile Taskinen.
- Miettinen, Johanna 2024. Palmukoti Kerava yksikönjohtaja. Teams-haastattelu 5.4.2024. Haastattelijat: Tuula Kaukola & Soile Taskinen.

LIITTEET

Liite 1

Benchmarking-haastattelurunko.

1. Kuka olet ja missä työskentelet?
2. Miten teidän yksiköissänne varmistetaan, että jokainen nuori saa tarvitsemaansa yksilöllistä tukea ja huomiota?
3. Millaisia menetelmiä ja työkaluja omaohjaajat käyttävät nuorten yksilöllisten tarpeiden tunnistamiseen?
4. Miten yksikössä varmistetaan, että nuoret osallistuvat omien tarpeidensa mukaiseen päätöksentekoon ja suunnitteluun?
5. Millaisia käytäntöjä on käytössä, jotta nuorten vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet tulevat esille ja niitä tuetaan?
6. Miten yksikössä käsitellään tilanteita, joissa nuoren tarpeet tai tilanne muuttuvat ja miten omaohjaajat reagoivat näihin muutoksiin?
7. Miten yksikössä tuetaan omaohjaajia yksilöllisen tuen tarjoamisessa? Onko heillä esimerkiksi säännöllisiä koulutuksia?
8. Onko yksikössä käytössä erityisiä työtapoja tai menetelmiä, joilla pyritään tukemaan nuorten itsetuntemusta ja identiteetin kehittymistä?
9. Miten yksikössä kannustetaan ja tuetaan nuoria löytämään omat vahvuutensa ja kehittämään niitä?

Liite 2

Teemahaastattelurunko.

1. Ketä olette ja missä työskentelette?
2. Kuinka monta ohjaajaa yksikössä on tällä hetkellä ja onko kaikilla omaohjattava?
Kuinka monta nuorta yksikössä asuu tällä hetkellä?
3. Miten teidän yksikössänne varmistetaan, että jokainen nuori saa tarvitsemaansa yksilöllistä tukea ja huomiota?
4. Millaisia menetelmiä ja työkaluja omaohjaajat käyttävät nuorten yksilöllisten tarpeiden tunnistamiseen?
5. Miten yksikössä varmistetaan, että nuoret osallistuvat omien tarpeidensa mukaiseen päätöksentekoon ja suunnitteluun?
6. Millaisia työskentelytapoja on käytössä, jotta nuorten vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet tulevat esille ja niitä tuetaan?
7. Miten yksikössä käsitellään tilanteita, joissa nuoren tarpeet tai tilanne muuttuvat ja miten omaohjaajat reagoivat näihin muutoksiin?
8. Miten yksikössä tuetaan omaohjaajia yksilöllisen tuen tarjoamisessa? Onko heillä esimerkiksi säännöllisiä koulutuksia?
9. Millaisena näette tämänhetkisen tilanteen omaohjaajatyöskentelyssä? Mikä on hyvää ja missä olisi kehitettävää?
10. Olemme yhdessä kehittämässä toimivampaa omaohjaajakansiota, mitä sieltä teidän mielestänne pitäisi löytyä?